

Ændringsforslag nr. 1
forkastedes med 83 stemmer mod 61; 2 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 2
vedtoges med 81 stemmer mod 60; 4 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§ 4, således ændret,
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 3
forkastedes med 84 stemmer mod 58; 5 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 4, § 5, således ændret, ændringsforslag nr. 5, § 6, således ændret, §§ 7-10, ændringsforslag nr. 6 om en ny affattelse af § 11, § 11 i den ændrede affattelse, § 12, ændringsforslag nr. 7, § 13, således ændret, ændringsforslag nr. 8 og § 14, således ændret,
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 9
forkastedes med 85 stemmer mod 61; 1 medlem tilkendegav, at han hverken stemte for eller imod.

§§ 15-17
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlem af folketinget Langkilde har meddelt mig, at han ønsker til finansministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren overveje, eventuelt ved en ændring af retsafgiftsloven, at indføre en regel om, at der ikke af offentlige myndigheder til domstolene skal indbetales afgift for foretagelse af udpantning for offentlige afgifter og lignende?“

Spørgsmålet vil blive optaget på folketingets dagsorden for onsdag den 14. april 1971.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 1. april, kl. 13 med følgende dagsorden:

Forhandling om arbejdsministerens redegørelse den 18. marts 1971 om perspektivplanlægningen.

Mødet hævet kl. 18.52.

83. møde.

Torsdag den 1. april kl. 13.

Formanden: Udvalget angående forslag til lov om ændring af lov om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Den eneste sag på dagsordenen var:

Forhandling om arbejdsministerens redegørelse den 18. marts 1971 om perspektivplanlægningen.

(Redegørelsen (nr. IV) findes i tidenden sp. 4807).

Formanden: Jeg skal fastsætte en forlængeletid på indtil 20 minutter, jeg understreger på indtil 20 minutter, for ordførere og for andre medlemmer på indtil 10 minutter.

Ivar Nørgaard: Fra socialdemokratisk side er vi godt tilfreds med, at publikationen „Perspektivplanlægning 1970-1985“ nu efter godt 2 års intenst arbejde blandt tjenestemændene er blevet offentliggjort. Vi har hidtil måttet klare os med 3 års og 4 års planer, selv om vi for enkelte sektorer har haft nogle prognoser, der rakte længere frem.

[Ivar Nørgaard.]

Det er kun en fordel for os her i folketinget, at man nu har gennemført det nøjsomme-lige arbejde at prøve at foretage en tidsmæssig vurdering af udgifterne og samtidig forsøge at sætte dem sammen til en helhed.

Hvad er det nu egentlig for noget, denne publikation er udtryk for? Så vidt jeg kan bedømme, kan man opdele den næsten endeligt i tre bestanddele. For det første er der tale om en prognose for den danske økonomis udvikling i de næste 15 år; et forsøg på at vurdere nationalproduktets reale udvikling, et forsøg på at vurdere den økonomiske vækst. For det andet er der tale om, hvad man kan kalde et departementalt behovskøn, et forsøg på fra de enkelte departementers side at vurdere behovene, sådan som man forestiller sig, at de vil udkrystallisere sig her i folketinget eller som automatiske følger af tidligere beslutninger i folketinget. Endelig er der — og det er måske det mindst klare — et forsøg fra arbejdsgruppens side på ligesom at vurdere det materiale, man har modtaget, og som man delvis offentliggør i perspektivplanen. Det kan godt skabe lidt forvirring for læseren, at man bringer tal og oplysninger, som man derefter stiller sig kritisk over for. Mange mennesker ville nok mene, at hvis man var så kritisk over for de tal, man selv offentliggør, burde man allerede have korrigeret dem, inden man offentliggjorde dem. I hvert fald fører det let til tvivl om, hvad man så skal lægge i tallene.

Man kan måske sige, at prognosen ligesom de tidligere offentliggjorte kortere prognoser er et forsøg på et begavet gætteri om udviklingen. Jeg husker, at en af fædrene til denne perspektivplan sagde noget sådant om den første 4 års plan, vi i sin tid lavede, hvor vi opstillede et 4 års budget for de offentlige investeringer og som baggrund for dette 4 års budget forsøgte at skønne, hvordan nationalproduktet ville bevæge sig 4 år frem. Jeg har for mine synders skyld nu læst på den igen og set, at det nok godt fortsat kan betegnes som begavet gætteri, men man gættede faktisk ikke helt rigtigt. Derfor behøver man jo ikke at være ubegavet; forholdene havde altså skiftet karakter, forudsætningerne var blevet ændret. Det er selvfølgelig vigtigt at være opmærksom på, at disse prognoser, disse begavede gætterier, ikke kan give sig ud for at være et sandfær-

digt udtryk for den virkelige udvikling, men ligesom prognoser om vejrets udvikling kun er et forsøg på at forklare udviklingstendenser, som kan blive imødegået af andre udviklingstendenser, som man imidlertid ikke kender noget til.

Derfor er det nok at tage lidt for håndfast på disse prognoser at gøre det, flere aviser har gjort i kommentarerne efter planens offentliggørelse, nemlig at opfatte de tal, der er angivet for den økonomiske vækst, som et helt sikkert grundlag for den kommende økonomiske udvikling. Det er ingeniørligt sikkert, at det tal, der er angivet som udtryk for den gennemsnitlige økonomiske vækst pr. år i de næste 15 år, er helt nøjagtigt, og hvis det blot afviger 1/4 pct. pr. år, vil det give kolossalt ændrede forudsætninger for vurderingen af f. eks. investeringer og forbrug.

Anskuer vi så det departementale behovskøn, kan vi sige, at det er opstillet på den måde, at man ligesom har fremskrevet eller ekstrapoleret de sidste 10 års udvikling. Man har sagt: hvordan er det gået med anvendelsen af arbejdskraft og investeringer i 10 års perioden 1960-70, og hvordan vil det blive, hvis man fremskriver denne udviklingstendens til perioden 1970-85?

Nogle steder er man dog blevet så forskrækket over resultatet af det regnestykke, at man med det samme ligesom har dæmpet lidt på det og sagt, at man aner, at der måske alligevel ikke vil ske så voldsom en stigning, for der må vistnok have været en ekstraordinær begivenhed som forklaring på, at det gik så stærkt i de foregående 10 år. Så dykker man lidt ned, trækker lidt fra i ekstrapolationen og når til en lidt fladere kurve. Men man må vistnok sige, at det er en forholdsvis mekanisk metode, man har anvendt.

Embedsmændene har selvfølgelig været nødt til at sige, at de har bygget på en vurdering af de politiske beslutninger, der hidtil er truffet, og på en formodning om, at der bag disse beslutninger lå en filosofi, som fortsat vil eksistere. Her kan man nok sige, at det kan være, at alene det, at disse tal er blevet offentliggjort, medfører, at man ændrer lidt på sin holdning til, hvordan opgaverne bør prioriteres, og det er også netop det, både ministeren og arbejdsgruppen selv har formodet vil blive tilfældet.

[Ivar Nørgaard.]

Til illustration af, hvor farlig denne betragtningstype egentlig kan være, har jeg forsøgt at forestille mig, hvordan en perspektivplan lavet som denne her vil komme til at se ud for bankvæsenet, sparekassevæsenet og forsikringsvæsenet. Hvis man nu forsøgte på samme måde at beskrive udviklingen for disse serviceområder i den private sektor, ville man groft taget komme til følgende resultat: der var i 1960 ansat 40.000 personer i denne sektor; og den har udviklet sig fra 1960 til 1970 på en sådan måde, at hvis man fremskriver, vil der i 1985 være ansat 165.000 mennesker i den danske bank-, forsikrings- og sparekasseverden. Det er altså en videregående udvikling end den, man har selv inden for den største af de offentlige servicesektorer. Hvis man vil se på investeringerne, kan man f. eks. tælle ekspeditionsstederne. Af dem var der i 1956 970, og det udviklede sig de følgende 10 år på en sådan måde, at hvis man ekstrapolerer, vil vi i 1985 nå til ikke færre end 3.700 ekspeditionssteder for banker, sparekasser og forsikringselskaber.

De fleste vil smile ad denne beregning, og det er der også nok grund til. Men den er altså ikke særlig forskellig fra den, der er anvendt i denne perspektivplan på alle de offentlige sektioner. Derfor vil jeg advare imod at tage disse tal alt for højtideligt og bastant. Det er jo en noget firkantet måde at vurdere udviklingstendenserne på. Jeg mener nok, at det er en brugbar arbejdshypotese som grundlag for politiske vurderinger, men mere bør man heller ikke opfatte det som. Der er ikke tale om en bevidst planlægning, og der er ikke tale om at opstille bevidste perspektiver som følge af nogle bevidst udvalgte målsætninger. Det må man være opmærksom på.

Ser vi så på de konklusioner, vi burde kunne drage af planerne, må vi først påpege nogle mangler ved papiret. Det er efter min mening en væsentlig mangel, at man ikke har forsøgt et begavet skøn over, hvordan det vil påvirke nationalproduktets udvikling og den økonomiske vækst, om vi kommer ind i fællesmarkedet, eller vi ikke kommer ind i det, og set på de alternative markedsdannelsesmuligheder, der i det hele taget er. Jeg tror, det ville have været til hjælp for den højtærede markedsminister og markeds-

sekretariatet, som måske så var sluppet for meget af den debat, man nu er kommet ind i, hvis man havde haft en lidt dyberegående analyse af disse ting i denne perspektivplanlægning. Det forekommer mig nemlig, at man ser lidt vel lemfældigt på de forskellige muligheder. I hvert fald forekommer det mig, at der er et udpræget misforhold mellem den vurdering, markedssekretariatet lægger frem, og den lethed, hvormed man ser på den alternative mulighed, for man får ikke noget at vide om, at denne plan vil se fundamentalt anderledes ud, hvis man f. eks. får en anden markedsløsning end at blive medlem af fællesmarkedet sammen med England. Når man læser de ord, der er i planen om dette spørgsmål, får man nærmest det indtryk, at der kun kan blive tale om nuancer, at nogle af problemerne måske kan blive lidt større. Men at det skulle være fundamentalt anderledes, får man ikke at vide. Det synes jeg nu nok man burde gøre opmærksom på, da vi stadig ikke har truffet vor markedspolitiske beslutning, og da det i hvert fald stadig væk er sandsynligt — eller i hvert fald ikke helt usandsynligt — at England ikke bliver medlem af fællesmarkedet.

En anden mangel ved publikationen er, at man ikke har gjort noget forsøg på at skønne over udviklingen i den private sektor. Det er jo mere eller mindre tilfældigt, om noget i dag rubriceres som tilhørende den offentlige sektor eller den private. Man gør selv opmærksom på inden for trafikområdet, at der kan blive tale om, at man f. eks. vil finansiere brobyggeri over den private sektor ved hjælp af afgifter. Hvis nu det sker, så vil nogle af disse tal afgørende ændres, idet det så vil være privatforbrug at passere Store-Bælt. Det vil så blive rubriceret under udviklingen af det private forbrug, først som private investeringer, dernæst som privatforbrug. Fædrene til dette skrift siger oven i købet, at de anser både anvendelsen af Saltholm og af Store-Bæltsbroen som direkte egnet til at følge betalingsprincippet. Hvis det sker, vil fordelingen mellem den private sektor og den offentlige sektor altså blive en ganske anden. Det er altså temmelig tilfældigt.

Hvis vi nu tager noget så væsentligt som købet af jumbojetten, som vi lige har læst om i aviserne i disse dage, vil vi se, at det er

[Ivar Nørgaard.]

en meget stor investeringsbeslutning, der hører til trafiksektoren, men den omtaler man overhovedet ikke. Hvis man nu tænkte sig, at man besluttede sig til at købe 10 eller 15 jumbojets, ville det svare til at bygge flere broer, hvis man skulle sammenholde det med økonomien for broerne. Det viser, synes jeg, at man får en noget skæv forestilling om vore økonomiske problemer ved kun at omtale de valgmuligheder og de prioriteringsproblemer, der er indeholdt i den nu eksisterende offentlige sektor.

Der har været en mindre debat i dagspressen om afsnittet om trafik, idet nogle har læst afsnittet sådan, at man nu fra de sagkyndiges side helt har taget afstand fra to store investeringer samtidig, altså Salt-holm og Store-Bæltsbroen. Imidlertid er virkeligheden den, at langt det meste af det, der står i denne perspektivplanlægningspublikation, er en forholdsvis nøjagtig beregning af en række omkostninger ved at påbegynde alle de store investeringer inden for perioden, og da man er kommet til, at det fører til en investeringsudgift på 55 milliarder kr., er arbejdsgruppen blevet forskrækket, og så har den sluttet med at sige, at den tror dog nu alligevel vist ikke, at man kan anbefale det, man just har offentliggjort på de foregående sider, og som man i øvrigt har sendt ud til offentlig debat. Det er ikke for at latterliggøre denne måde at gøre disse ting på, men blot for at fortælle, at man ikke kan tage for bastant på, hvad eksperterne egentlig har ment om denne sag, for det synes altså at være lidt svingende allerede inden for den givne publikation.

Arbejdsministeren var i sin redegørelse inde på, at nu måtte man se alvorligt på disse ting, og lidt grædekoneagtigt fremstillede han udviklingen som noget, vi nu måtte gøre noget ved, for det var dog frygteligt, så meget personaleforbruget ville gå i vejret. Jeg forstod, at regeringen overvejede i højere grad at indføre betalingsprincipper og se på en eventuel afskaffelse af boligstøtten. Man må være klar over, at det at af-

skaffe gratisprincippet ud over at have nogle højst uheldige sociale virkninger ingenlunde kan løse det meget vigtige problem, at politikerne, og kun politikerne, kan foretage prioriteringen af de store investeringsopgaver. Vi kan f. eks. ikke ved at indføre betalingsprincippet få afgjort, hvor mange penge der skal bruges på det ny Herlev hospital, om en hospitalsseng skal koste 1 mill. kr. eller 1,5 mill. kr., og hvordan vi overhovedet skal indrette hospitalsvæsenet, for ingen drømmer vel om at lade prisen for et sådant ophold betales af den enkelte patient. Det er totalt håbløst og selvfølgelig særdeles uønsket. Derfor tror jeg ikke på, at dette med at afskaffe gratisprincippet for nogle af disse ting vil være nogen løsning på problemet. Men jeg synes nok, at man, som det også gøres i perspektivplanen, kan overveje finansieringen af de store trafikprojekter og afveje fordelene og ulemperne ved dér at indføre privat finansiering og betalingsprincippet.

Til sidst vil jeg sige, at denne publikation bliver først noget værd for os her i folketinget, hvis vi kan komme ind i en dybtgående drøftelse af indholdet af den, og hvis vore forskellige politiske målsætninger kan krydses. Derfor vil jeg henstille, at man nu behandler denne plan i folketingets investeringsudvalg seriøst og sektorvis, sådan at vi kan få de folk, der er eksperter inden for de enkelte partier, til at gennemgå de enkelte sektorer i planen og klart få frem, hvor de politiske mål er forskellige. Først hvis noget sådant sker, vil planen kunne danne basis for egentlig planlægning, for dette er kun en prognose.

Langkilde: Som den offentlige diskussion og informationen i massemedierne har formet sig siden offentliggørelsen af perspektivplanen, er det vist nødvendigt, at det må fastslås med stor tydelighed, hvad den ikke er. Det er ikke en plan for dansk økonomi frem til 1985, og det er ikke engang en plan eller et handlingsprogram for dansk offentlig økonomi til 1985. Det, vi har fået, og

[Langkilde.]

som vi skylder den nuværende regering tak for at vi har fået, er et klart grundlag for den offentlige diskussion og den politiske beslutning med hensyn til, hvilke offentlige aktiviteter man skal foretrække fremfor andre, og et grundlag for vurderingen af den offentlige aktivitet i forhold til andre problemerisamfundsøkonomien, betalingsbalancen, u-landshjælpen o. lign. Vi har efter min mening savnet et sådant grundlag for den offentlige debat. Vi har savnet, at problemerne blev sat i en sammenhæng, og vi har savnet muligheder for en klar vurdering af virkningerne af én offentlig aktivitet i forhold til andre.

Grundlaget for de problemer, som dette debatoplæg stiller politikerne og offentligheden over for, er ikke — det er også vigtigt at understrege — nogle tågede teoretiske forestillinger om, hvordan det kan tænkes at vi skulle kunne leve i 1985. Der er derimod efter min mening lagt vægt på at skabe en opstilling over de problemer, som vi møder allerede i kraft af den politik, vi hidtil har ført, de beslutninger, vi har taget, og de problemer, som det vil stille os over for i de kommende 15 år og, må man vel understrege, navnlig i den første del af perioden. Der er dermed skabt et grundlag for den politiske debat, som jeg synes er værdifuldt i et demokrati. Det er, som om vi kender mere til valgmulighederne. Man kan vel også sige, at den hæmningsløse uddeling af løfter burde der være sat en vis grænse for ved denne perspektivplan.

Jeg vil særlig fremhæve det værdifulde i den beskrivelse af balanceproblemerne, der skal tages stilling til i de kommende år, såfremt velstandsstigningen fra 1960erne skal fortsætte i 1970erne. Et væsentligt træk i de kommende års problemstilling er forholdet mellem det offentliges andel i det samlede forbrug, derunder i personaleforbruget, og erhvervslivets, det erhvervsliv, som skal skabe det økonomiske grundlag for en fortsat velstandsstigning. Det anføres, at i 1960erne er det offentlige personaleforbrug steget med ca. 6 pct. årlig. I den prognose, man fremlægger her, forudsætter man ikke, at det fortsætter. På grundlag af de vurderinger, som foreligger fra departementerne med visse bestemte forudsætninger, arbejder man med en stigning på 3,5 pct. årlig,

men alene denne stigning vil i sine konsekvenser for erhvervslivets muligheder for at få den fornødne andel i arbejdskraften — og man må vel understrege specielt den unge del af arbejdskraften, den veluddannede — være så farlig, at man kan sige, at der allerede her er skabt et grundlag for en politisk stillingtagen. Efter vort partis opfattelse er der ingen tvivl her; der vil afgjort være et behov for at begrænse det offentlige personaleforbrug yderligere.

De områder, som efter disse prognoser vil have den største stigning med en praktisk taget uændret personaledekning, uændrede bemandingsregler; er sundhedsvæsen, social forsyng og uddannelse. Jeg hørte, at det ærede medlem hr. Lysholt Hansen under finanslovdebatten forleden var inde på en betragtning om, hvilke muligheder det offentlige havde for at afgive arbejdskraft til erhvervslivet i de kommende år; og jeg synes, det er rimeligt, at problemet tages op. Men vi har jo faktisk her en belysning af, hvor udviklingen sandsynligvis sker, og vil man tage det problem op, så må man i alt fald også sige, på hvilke områder man mener der er behov og mulighed for at begrænse.

Lad mig nævne et eksempel, hvor jeg ikke regner med en begrænsning, men hvor der tværtimod er tale om en udvidet målsætning. Det drejer sig om vuggestuer og børnehaver. Dækningsgraden for vuggestuer, dvs. antallet af pladser i forhold til det samlede antal børn i disse aldersklasser, var i 1961 2 pct. og er i dag 7 pct. For børnehaver er procenterne 10 og 17. Hvis man opstiller en forudsætning om dækningsgrader på 30 pct. og 50 pct. i 1985, vil der med uændrede forudsætninger med hensyn til personalet ske en årlig stigning på 7 pct. i personalet, altså det dobbelte af den stigning i personaleforbruget, som er anslået for det offentlige område som helhed. Jeg tager dette eksempel, fordi det er centralt i politisk henseende. Ingen af os anser en dækningsgrad på 30 pct. eller 50 pct. for urimelig. Tværtimod er det i høj grad en målsætning, vi kan tiltræde, og den vil vel også gennem kvindernes frigørelse til at tage arbejde fremskaffe forøget arbejdskraft. Men alligevel skaber det arbejdskraftproblemer og dermed økonomiske problemer, som vi skal tage stilling til. Det kan ikke nytte at give løfter på dette og

[Langkilde.]

andre områder uden at gøre sig klart, om det overhovedet er muligt at holde disse løfter, og uden at gøre sig klart, hvad det vil komme til at koste den enkelte borger.

Hvordan har man nu beregnet udgiftstigningerne på det offentlige område? Der er altså dels investeringerne, dels lønudgifterne, som er en væsentlig del. Her er man gået ud fra, at den stigning i lønningerne på det private område, som er betinget af produktivitetstigningen, også vil komme det offentlige område til del, og det er vel nok en nøgtern vurdering. Sådan har det været hidtil, og der er ingen grund til at tro, at det vil være anderledes i den kommende periode. Konsekvenserne heraf angiver man så i en stigning i det offentlige andel i nationalproduktet fra 45 pct. til 58 pct. Nu skal man selvfølgelig tage disse tal med alle mulige forbehold, men man må i alt fald sige, at en sådan stigning vil svare til en ganske voldsom stigning i skattetrykket, som vel vil være noget større end det, der er angivet ved procenttallet af andelen i nationalproduktet. De fleste kan vel ikke forestille sig andet end en meget kraftig stigning i forhold til en i øvrigt hård skattebelastning i øjeblikket.

Med hensyn til de politiske beslutninger, som kan føre til øget skattetryk, er vor stilling helt klar. Vi ønsker ikke en sådan udvikling, og vi vil gøre vor politiske indflydelse gældende for at forhindre den. Det skyldes selvfølgelig først og fremmest de konsekvenser, som ligger i, at en sådan stigning vil have en voldsom indflydelse på borgernes lyst til at arbejde og spare. Dernæst skyldes det en stærk tvivl om, hvorvidt vort skattesystem administrativt og kontrolmæssigt overhovedet kan bære et sådant skattetryk. Der tales meget om unddragelser i øjeblikket, og betydelige hjerner sættes ind mod dette, og det er klart, at jo højere trykket stiger, des voldsommere vil kontrolproblemerne blive; uanset hvad man i øvrigt foretager sig for at forbedre ligningen og at straffe unddragelser.

Det er selvfølgelig ikke muligt at komme ind på enkeltheder i planen i øvrigt. Jeg har nævnt nogle områder fra børne- og ungdomsforsorgen og vil desuden nævne nogle problemer fra uddannelsesområdet, som forekommer særlig betydningsfulde, fordi

dette område, navnlig den videregående uddannelse, har en vældig betydning for en række andre områder. De udviklingslinjer, som er lagt til grund for beregningerne her, har visse forudsætninger, som er interessante, og som jeg derfor gerne vil fremhæve.

Først og fremmest sker der en forkortelse af de almindelige akademiske studier, og næsten hele ekspansionen i den videregående uddannelse sker i eksisterende og nyoprettede kortere uddannelser.

Disse forudsætninger skulle alle resultere i et mindre forbrug af ressourcer og modsvares så af en forudsætning om stigning i den procent af en årgang, der søger videregående uddannelse. Realiteten i dette er ganske enkelt, at med en uændret struktur i uddannelserne vil forbruget stige meget ud over den væsentlige stigning, som der regnes med her, og som f. eks. er karakteriseret ved nogle voldsomt stigende tal på lærerområdet. Da må man spørge sig selv: er der ikke her en alvorlig appel til os politikere om at sørge for, at forudsætningerne skabes for, at en ændring af studiestrukturen kan finde sted? Jeg skal ikke sige meget om de administrative forudsætninger for en rimelig uddannelsesstrukturens tilvejebringelse. Men jeg må have lov at anføre, at erfaringerne fra behandlingen af antallet af stillinger f. eks. på Københavns universitet gør det fuldstændig klart for mig, at de administrative forudsætninger ikke i dag er tilvejebragt, og det vil vel sige, at hvis vi på den videregående uddannelses område ikke skal forudse et meget stærkt stigende forbrug og — må man vel have lov at sige — et stærkt stigende spild, så må der ske noget snart på dette område.

Hele denne perspektivplan kalder jo stærkt på en offentlig diskussion, som også hr. Ivar Nørgaard var inde på, og jeg kunne godt ønske, at aviser og radio og tv ville gå ind i en særlig oplysningsvirksomhed om denne plan for at få befolkningen til at danne sig et mere klart og nøgternt billede af de problemer, som ligger for, og derved måske opnå en mere nuanceret og saglig debat, som er naturlig og også nødvendig i et demokratisk samfund.

Det, som efter min mening perspektivplanen siger til os politikere — hr. Ivar Nørgaard var også inde på dette — er jo, at vi må have mod til at prioritere. Det er ikke

[Langkilde.]

nok at have mod til at sige, at vi vil prioritere; det er selve prioriteringen, der skal mod til. Dernæst må man gøre sig klart, at vores betalingsbalanceproblem skal løses og løses i de nærmeste år. Dette vil sætte meget snævre grænser for det tempo, hvori de offentlige ydelser kan øges.

Dernæst må vi sætte en tyk streg under, at en udvikling som forudsat her, hvorefter de erhvervsaktive grupper vil få en væsentlig mindre andel i levestandardforbedringen, ikke efter min mening kan accepteres. Det kan ikke være rigtigt, at vi skal forsøge med alle midler at forøge produktionen, forøge eksporten, arbejde mere, og at så de grupper, som først og fremmest skal sættes ind på dette, skal have en ringere dækning levestandardmæssigt end de erhvervspassiver.

Med hensyn til personaleproblemerne vil jeg gerne sige, at der er en klar tilkendegivelse her af, at den største del af forøgelsen vil ske på det kommunale område. Det er simpelt hen en konsekvens af lovgivningen og kan altså ikke danne grundlag for kritik af kommunerne. Men det må medføre, at der sker en koordinering af kommunernes og statens løn- og personalepolitik. Den samlede styring af dette område, som er nødvendig, og hvis nødvendighed vel har stået alle eller mange klart, er imidlertid nok ikke tilstrækkelig, selv om den tilvejebringes. Efter min mening må der skabes grundlag for en samlet styring af den offentlige udgiftspolitik som helhed, hvis vi skal løse de kommende års problemer og fortsætte velfstandsudviklingen, herunder løse en række påtrængende problemer som f. eks. forurensningsproblemet.

En sådan fælles styring af de offentlige udgifter behøver ikke at betyde noget indgreb i den ved kommunalreformen tilsigtede øgede selvstændighed i det kommunale selvstyre. Kommunalreformen må vel netop siges at være forudsætningen for, at en sådan fælles styring overhovedet kan tilvejebringes. Det, som er væsentligt i denne forbindelse, er det frie valg mellem flere muligheder inden for en given ramme, og dette frie valg må fortsat være kommunens og den lokale befolknings. Men rammen er nødvendig, for at alle kan få mulighed for at skabe en udvikling. Enhver kan jo erkende,

at en forøgelse af de offentlige udgifter ud over en sådan fælles ramme og en konkurrence om arbejdskraften mellem erhvervslivet og det offentlige eller mellem forskellige offentlige institutioner indbyrdes kun kan føre ud i inflation, noget, som vi må undgå.

Arbejdsministeren var inde på, og hr. Ivar Nørgaard var også inde på problemet om de såkaldte gratisordninger. En række af de offentlige ydelser kan vanskeligt vurderes, siger man, fordi de er gratis, hvorfor man ikke kan finde ud af, hvordan befolkningen vurderer disse goder. Det er givet, at disse problemer må vi se på, og det er vel navnlig givet, at på trafikens og boligens område — hr. Ivar Nørgaard var også inde på trafikens — må vi i de kommende år tage disse problemer op med en tilnærmelse til kostprisen eller markedsprisen — selvfølgelig med de sociale hensyn, som er påkrævet.

Vi kommer heller ikke uden om at foretage en kritisk vurdering af standarden for en række offentlige ydelser. Det er en problematik, som jeg har strejft, men det gælder for en lang række områder. Man må vel sige, at vi må sikre os i alt fald så meget, at enhver forbedring af bemandingsreglerne først og fremmest tilsikrer en effektivt bedre offentlig ydelse. Man kan jo se, hvilke konsekvenser selv små ændringer i bemandingsreglerne har, idet man i prognosen her fortæller, at en ændring af klassekvotienten med 1 i 1984-85 skulle kræve et merforbrug af lærere på 1.600, og det samme merforbrug vil en nedsættelse af det pligtige ugentlige timetal med 1 føre til. Det giver et ganske klart billede — med alle mulige forbehold, selvfølgelig — af, hvad konsekvenserne er af vore handlinger på disse områder. Og jeg synes, det er sundt, at vi får det at se.

Man må vel også sige, at på det sociale område må vi vurdere: hvad er der af grupper efterladt tilbage? Det må være dér, de væsentlige opgaver på det sociale område må være. Vi har nu igennem mange år ved betydelige reformer på efterlønsområdet skabt betydelig grad af tryghed dér, således at problemet er de efterladte grupper. Det er deres problemer, vi må løse.

Der er sider af den offentlige udgiftspolitik, som har en særlig betydning for produktiviteten i erhvervene, og det er efter min mening vigtigt at understrege, at disse om-

[Langkilde.]

råder må vi lægge speciel vægt på i prioritetsrækken. Jeg tænker på uddannelsen, efteruddannelsen, jeg tænker også på forskningsproblemerne, og jeg tænker på trafikken. Det sidste område er jo med sine store investeringsopgaver ofte blevet syndebug under sparefelttog, og det har ikke altid været god økonomi i forhold til erhvervslivet, som nyder godt af mange af de forbedringer, som sker på trafikpolitikens område. Hr. Ivar Nørgaard strejfede Saltholm, og jeg skal ikke kaste mig ind i den problematik, hvor fristende det end kunne være, men jeg har set, at det ærede medlem hr. Niels Matthiasen har nedlagt hele betænkningen, fordi den ikke har forudset den mulighed at overlade det til private at fremstille en af disse ting, hvorved efter hans mening hele problemet ville være løst; det er bare udslag af en mangel på fantasi fra perspektivplanlægningens side. Nu er hr. Niels Matthiasen normalt beskæftiget med kulturelle anliggender og teateranliggender, så han er måske ikke vant til at tænke i så store tal, som der her er tale om, og han kan også have fået sine økonomiske begreber forkvaklet ad den vej; men at han fuldstændig har overset det faktum, at det ikke er et spørgsmål om finansiering alene, men derimod et spørgsmål om arbejdskraft, det kan jeg nu ikke rigtig forstå.

Hele problematikken omkring det offentlige personaleforbrug hænger nøje sammen med vor vilje til at rationalisere den offentlige administration, den egentlige administration og i videre forstand, og herom findes i betænkningen følgende, som jeg vil tillade mig at citere:

„Arbejdet med perspektivplanlægningen har afdækket et åbenbart behov for styrkelse af planlægningsfunktionen i departementerne og de store statsinstitutioner.“

Det er en pæn formulering af en barsk sandhed. Det er ikke noget, vi kan kritisere administrationen og embedsmændene for. Beslutningerne på det politiske område er taget, uden at vi har krævet den fornødne planlægning fra politisk side.

Vi må videre i arbejdet med at udskille detailadministrationen fra departementerne, så de kan koncentrere sig om den overordnede ledelse og planlægning. Der er sket et

arbejde inden for disse områder i administrationsrådet, og jeg vil gerne spørge arbejdsministeren, hvilke planer regeringen har med hensyn til videreførelse af dette arbejde. Jeg tror, man kan sige, at erfaringerne fra udlandet viser, at det er noget helt centralt.

Et led i tilvejebringelsen af bedre styringsmuligheder må også være en bestræbelse på i videre omfang at arbejde med en rent regnskabsmæssig udskilning af mange offentlige virksomheder, så mange som muligt, så man kan nærme sig det punkt, hvor man har mulighed for at bedømme, om de kan hvile i sig selv. Det må være muligt på mange områder inden for det offentlige.

Centralt i styringen af de offentlige aktiviteter er spørgsmålet om samspillet mellem perspektivplanlægningen, de enkelte institutioners ønsker og planer og folketingets bevillingsmyndigheder.

Perspektivplanen siger til os, at vi må gå langt mere rigoristisk og konsekvent til værks, end vi hidtil har gjort. Vi må arbejde med en fortsat indarbejdelse af de enkeltes ønsker og forslag i den samlede perspektivplanlægning. Den kortsigtede detailplanlægning må udbygges. Ingen sag må passere til folketinget, uden at den har været vurderet i planlægningssammenhængen. Det må antagelig være finansministeriets opgave at sikre dette. Det kunne måske ske ved en udbygning af de nuværende budgetoverslag, således at de giver et billede af de samlede offentlige udgifter, ikke blot statens udgifter.

De nærmeste år vil kræve af os, at vi forlods skal af med ca. 1 milliard kr. om året til nedbringelse af betalingsbalanceunderskuddet. Vi skal løse vores betalingsbalanceproblem, hvis vi skal sikre fortsat økonomisk vækst.

Efter det konservative folkepartis opfattelse må tempoet i reformer og forbedringer i offentlige ydelser afpasses efter de muligheder, som de økonomiske realiteter åbner. Vi må have modet til at prioritere og modet til at gøre prioriteringens nødvendighed klar for befolkningen, og vi må sætte ind med en bevidst industripolitik gennem forskning og på anden måde.

Man kunne rejse det spørgsmål, hvilken betydning det ville have haft for vores økonomiske udvikling, hvis vi havde haft en

[Langkilde.]
 perspektivplan for 1960erne. Det er ikke nemt at besvare, men det forekommer mig umiddelbart at være klart nu, at vi ikke kunne stå uden en sådan for 1970erne, og derfor skal regeringen have tak for, at vi har fået den.

Enggaard: Jeg vil gerne først takke, fordi man har lavet denne perspektivplan, og for arbejdsministerens forelæggelse her i tinget med de bemærkninger, der her er givet. Jeg tror, det er et nyttigt værktøj, som vi har brug for i det politiske arbejde, når tingene skal vurderes i sammenhæng. Perspektivplanen er jo ingen bibel, som man kan slå op i og finde svar på alt angående udviklingen i de næste 15 år. Det er en nyttig sammenstilling af nogle udviklingslinjer, sådan som man fra embedsmænds side i dag kan skønne om det. Planen er ikke alene udarbejdet på baggrund af en fremskrivning af 1960ernes udvikling, men den er korrigeret ved en mere konkret vurdering af sandsynligheden for de forudsigelser, som man kommer med.

Det vil være en fare, hvis alle de tal, der indeholdes i denne plan, sluges rådt af offentligheden, sådan som den begyndende debat om perspektivplanen desværre har vist tegn til det. Det er vel værd at understrege, at der på alle de berørte felter er en større eller mindre usikkerhed, som helt naturligt bliver større og større, jo længere frem i perioden vi kommer. Lad mig som eksempel på denne usikkerhed blot nævne befolkningsprognoserne. Fødselstallet kan variere temmelig stærkt, og det har en temmelig afgørende indvirkning på, hvilken dækningsgrad man f. eks. vil have med børnehavesteder, når vi kommer frem i 1970erne og 1980erne, hvilket lærerbehov man har i folkeskolen osv.

De enkelte afsnit i denne perspektivplan er hver især interessant læsning. Man finder nyttige sammenstillinger af planer for området, men den politiske opgave i denne forbindelse ligger i at prioritere de enkelte opgaver indbyrdes. Det er ikke nogen nem opgave, og det er sandt at sige heller ikke nogen taknemmelig opgave, fordi det på alle punkter indebærer, at beslutninger og forventninger må tages op på ny i lyset af den hårde nødvendighed, der afdækkes for fremtiden. Men det er en politisk opgave, som vi

ikke kan smyge af os, det hører til vort ansvar.

Det, som efter venstres opfattelse er den centrale og væsentlige erkendelse, som befolkningen må komme til efter denne perspektivplan, er, at de kommende tiår ikke kan påregnes at ville give en sådan fremgang i levefoden, som vi har vænnet os til det i 1960erne. Der vil ikke være ressourcer til rådighed for en traditionel levefodsforbedring, og en af årsagerne er som bekendt, at tilgangen af arbejdskraft vil stagnere og siden gå tilbage. Det offentliges personaleforbrug bliver et centralt punkt i dette. Man anslår som bekendt dette forbrug til at stige fra 417.000 i 1970 til 644.000 i 1985. Dette indebærer endda kun en stigning pr. år på 2,9 pct., hvor man har kendt stigninger på ca. 6 pct. de sidste år. Dette skøn over det offentliges personaleforbrug er efter min opfattelse en virkelig chokerende bestanddel af rapporten, også fordi man på denne baggrund vil se næsten hele tilgangen til arbejdsmarkedet opslugt af den offentlige sektor og endda i slutningen af perioden lidt mere. Det vil stille store krav til produktivtetsudviklingen i erhvervene, som man jo også regner med skal udvikle sig med mindst den hidtidige rate. Jeg tror alligevel, at det bliver et væsentligt punkt at skaffe den fornødne produktion til at give det økonomiske grundlag for alle de mange ting, som man planlægger på de enkelte felter. Hvis man kan ændre væksten i det offentlige personaleforbrug, reducere den yderligere i forhold til forudsigelserne, ligger her naturligvis omvendt en klar mulighed for at give en bedre økonomisk situation for samfundet end den, der er forudset.

Det er meget store tal, der på en række af de felter, som er beskrevet, er forudset at skulle ansættes i den offentlige sektor. Det gælder den sociale sektor, det gælder sundhedsplejen, det gælder undervisningssektoren — for at tage nogle af de største. På disse felter gælder det, at man må prøve igennem en strukturomlægning og rationalisering at nedbringe mest muligt det antal ansatte, der er behov for. Jeg vil gerne understrege enighed med de bemærkninger, som den konservative ordfører, hr. Langkilde, fremsatte om udviklingslinjerne inden for uddannelserne og behovet for et smidigt uddannelsessystem, og jeg tror, vi

[Enggaard.]

skal gå endnu videre i vor tankegang end det, som er antydnet i planlægningen her.

Jeg ville godt generelt om personalepolitikken inden for det offentlige sige, at jeg tror, det er væsentligt, at vi finder frem til smidige ansættelsessystemer, sådan at man f. eks. i højere grad tager den nye åremåls-ansættelsesform i anvendelse, sådan at man langs ad vejen kan tilpasse behovet for personale efter det behov, der faktisk eksisterer med hensyn til opgaver. Jeg tror, der, uanset at servicefagene vil få en øget betydning i perioden, også i 1985 og senere vil være behov for en væsentlig produktion af varer og andre goder, som kan eksporteres, eller som kan træde i stedet for importerede varer. Heller ikke i 1985 vil man kunne leve af at barbære hinanden. Derfor tror jeg, at knapheden på arbejdskraft og konkurrencen mellem den offentlige og den private sektor om arbejdskraften gør det nødvendigt, at vi overvejer de muligheder, der er for at sikre den fornødne tilgang af arbejdskraft. Jeg tror ikke, man i de kommende årtier vil komme uden om at have en moderne indvandringspolitik i Danmark.

Der ligger utvivlsomt — ud over de ting, jeg har påpeget her — en arbejdskraftreserve også på det område, som hedder de gifte kvinder, der virker i hjemmet, hvor man ved en smidig udbygning af det sociale system måtte være i stand til at frigøre en del arbejdskraft til brug inden for produktionen. Jeg tror, der her i et samspil mellem arbejdsmarkeds- politik og socialpolitik findes muligheder for at hente produktive reserver frem. Men den egentlige indsats for at tilføre erhvervene mere arbejdskraft end det, man kan forudsige i dag, må klart komme fra en langsommere udvikling af de offentlige områder, som er mindst påtrængende, og hvor tilbageholdenhed ikke påvirker produktionens udvikling. Derfor tror jeg, at man bliver nødt til at ændre målsætning på nogle områder inden for den offentlige service, og at visse normer må tilpasses de faktiske muligheder i fremtiden. Vi skal naturligvis samtidig igennem en vidtdreven rationalisering søge at udnytte den eksisterende arbejdskraft bedre, end vi gør det i dag, ligesom vi skal være varsomme med at realisere de opgaver, som i højest udstrækning kræver personale, og ind i dette kommer vel

egentlig også et krav til os som politikere om, at man i den kommende lovgivning så vidt muligt tager hensyn til, at den offentlige administration i stat og i kommuner bliver af et så lille omfang, som det er muligt.

Det økonomiske forløb i de kommende år tyder jo ikke alt for opmuntrende. De fleste har sikkert troet, at man nærmede sig et vældig rigt samfund, hvor 2 biler og sommerhus var hver mands sag i løbet af få år. Den omstændighed, at væksten i realleveføden forventes halveret i de kommende år, er vel en opvågning til realiteterne.

Det alvorlige problem, som også er påpeget i rapporten, omkring betalings- og valutabalancen vil naturligt reducere mulighederne for forbruget i de nærmeste år, men også derefter vil vilkårene blive anstrengte, når der ikke alene skal være balance på det nævnte område, men også bl. a. skaffes dækning for den stigende u-landshjælp.

Når man går ud fra, at privatforbruget vil stige med ca. 2 pct. årligt mod hidtil ca. 5 pct., så må denne lavere stigning sammenholdes med den skønnede forbrugsstigning på ca. 4 pct. til sin tid for den passive del af befolkningen, f. eks. pensionister, når tilægspension og andre ting er ført ud i livet. Jeg tror ikke, det er holdbart i det lange løb at lade udviklingen for de erhvervsaktive i samfundet være væsentligt dårligere end de passives. Der kan vel nok allerede i dag findes situationer, hvor man ved sammenligningen mellem pensionister og f. eks. ufaglærte arbejdere med forsørgerpligter over for 2 eller 3 børn kan påpege den situation, at pensionisten er bedst stillet. Der kan derfor utvivlsomt være anledning til, at vi på lang sigt tager udviklingen op til overvejelse for at skaffe en bedre balance imellem den passive og den aktive gruppe i befolkningen.

Man anvender i en række situationer i det offentlige gratisprincippet, og dette gratisprincip fører vel i nogle tilfælde til et for stort forbrug. Jeg tror, at betaling for offentlig service i et vist omfang kan være en nyttig og rimelig ting, for at man kan måle efterspørgslen på et bedre grundlag end det, man kender ved anvendelsen af gratisprincippet.

Et af de store områder, hvor vi ikke har en naturlig prisdannelse, er boligområdet. Trods boligforliget i 1966 lider vi i dele af

[Enggaard.]

landet fortsat under det forhold, at den virkelige pris kun betales for de færreste boliger. Det forvrænger forbruget, og det giver sociale skævheder. Derfor er det efter venstres mening værdifuldt, at rapporten påpeger nødvendigheden af, at prisdannelsen på boligmarkedet hurtigt normaliseres med fornødent hensyn til sociale og familiepolitiske problemer.

Den stigningstakt, som er påvist for udgifterne i stat og kommune i de kommende år, er naturligvis meget stor. Dette, at man antyder en stigning fra omkring 45 pct. til omkring 57 pct. af de samlede indtægter over de offentlige kasser i de kommende år, må naturligvis for venstre betyde, at vi må tage en sådan udvikling op til ny vurdering, og vi vil være bekymret, hvis den forudsigtelse, som rapporten her giver, skulle vise sig at slå til.

Den rigtige prioritering af de offentlige midler er vigtig, og i den forbindelse vil jeg gerne påpege, at en ændring af refusionssystemet over for kommunerne må være et element i dette. Når man, som man i øjeblikket planlægger det, forlader de retningsbestemte refusioner og indfører tilskud til kommunerne efter objektive kriterier, så vil det sikkert medføre en noget bedre udnyttelse af midlerne inden for denne sektor, når man ikke skal skele så meget til refusionerne i forbindelse med selve beslutningsprocessen.

Jeg tror, der i forbindelse med kommunalreformen er givet tekniske forudsætninger for, at kommunerne nu både kan udarbejde og også i praksis udarbejder flerårige budgetter for anlæg og drift. Disse budgetter kan sammenfattes og lægges ved siden af statens flerårige budgetter, sådan at det samlede økonomiske billede tegnes af den offentlige sektor. Jeg finder, at målet må være, at man i god forståelse mellem staten og kommunerne kan styre denne meget vigtige del af økonomien, som vil beslaglægge en større og større andel af nationalindkomsten, hvis der ikke målbevidst sættes ind mod en stigning i denne andel af nationalindkomsten.

Et særligt investeringsområde har i særlig grad samlet interessen i forbindelse med denne perspektivplan. Det drejer sig om trafikken. Med påregnede investeringer af et

omfang på ca. 3 milliarder kr. pr. år i løbet af denne periode er det naturligvis af vældig betydning, hvordan dette beløb anvendes. Det hidtidige beløb til lokale veje har været meget højt, til dels på grund af de hidtidige vejrefusionsregler. Med omlægningen af dette system synes der at være mulighed for, at der kan lægges større vægt på de gennemgående veje og på større enkeltprojekter, end der ellers ville have været plads til inden for rammen. I øjeblikket debatteres der en del om storlufthavn eller Store-Bæltsbro i lyset af perspektivplanen. Debatten føres desværre på basis af de tidsterminer og de anlægsterminer, som har været anvendt tidligere, og jeg tror, at der derfor kan være grund til at sætte et spørgsmålstegn ved, hvor megen værdi en alt for direkte henvisning til perspektivplanen har for de aktuelle overvejelser omkring en storlufthavn på Saltholm og forbindelsen over Store-Bælt.

Jeg tror, man alt i alt må sige om perspektivplanen, at den opfylder et behov, den kan være en platform, som investerings- og udgiftsdrøftelser kan føres på i den kommende tid, vel at mærke når man iagttagende de begrænsninger, som naturligvis ligger i materialets usikkerhed. Der skal ikke heri ligge, at vi fra venstres side accepterer alle de forudsætninger og forventninger, som er nedfældet i rapporten. Vi vil på adskillige områder utvivlsomt anlægge andre vurderinger end dem, som man kan læse. Men det er vel også meningen med planen. Det var jo meningen, at den skulle være en udfordring til den politiske tænkning og den politiske debat, og det forhåbentlig eneste helt sikre resultat af perspektivplanen er vel, at den ikke kommer til at opfyldes, men erstattes af en bedre udvikling end den, man har forudset.

Grethe Philip: Den store gule bog om perspektivplanlægning er et meget interessant dokument, ja, det er næsten som at læse en spændende roman, så velskrevet er den. Redegørelsen viser i store strejf udviklingen i det danske samfund i de næste 15 år, det vil sige i de år, inden for hvilke en meget stor del af os, der sidder her i salen, vil gå ind i folkepensionisternes rækker. Redegørelsen stiller et billede op for os, ikke et handlingsprogram, men et omhyggeligt udvalgt mate-

[Grethe Philip.]

riale, der giver et bredt udsyn over de tendenser, der er i gang, bl. a. ud fra de målsætninger, vi har sat os. Vi går nu fra et samfund, hvor der før blot en halv snes år siden i brede grupper måtte vises stor nøjsomhed, men hvor der igennem de sidste år har været en næsten eksplosivt hurtig økonomisk vækst. Fra dette samfundsmønster går vi ind i en ny fase, hvor udgangspunktet, hvad velstand angår, er betydeligt højere, men hvor den økonomiske vækst ser ud til at blive meget beskeden, særlig når vi også skal se at komme af med noget af vores valutagæld til udlandet.

Jeg vil gerne takke ministeren og embedsmændene for det materiale, vi har fået i hænde til at få et overblik over de omskiftelser, vi står over for, og de muligheder, vi har, og som også gerne skulle give os inspiration til at tage nogle dogmer op til omvurdering og i det hele taget til at gå i gang med nytænkning på forskellige områder under de nye vilkår.

Ministeren siger, at redegørelsen ikke er skrevet med ført hånd. Jeg håber ikke, det misforstås, hvis jeg siger, at det føler man. Tingene siges lige ud og usødet, og det er tiltalende. Redegørelsen bygger på en række forudsætninger, der virker rimelige. På et par punkter kunne man måske have taget mere med. Om fællesmarkedet siger man således blot, at der ikke er gjort bestemte antagelser om udfaldet af forhandlingerne om dansk deltagelse i fællesmarkedet, men det forudsættes, at der ikke sker forringelser i de handelspolitiske vilkår for den danske udenrigshandel. Jeg skal ikke bebrejde arbejdsgruppen, at den ikke har opstillet en række alternativer, alt efter, om vi kommer ind i fællesmarkedet eller ej. Det må være rigtigt i en redegørelse som denne at arbejde ud fra de politiske beslutninger, der er truffet i folketinget om indtræden i fællesmarkedet, og hvorefter vi vil følges med England, men det er dog måske en smule optimistisk som en helt given sag at gå ud fra, at der

ikke sker nogen forringelse i de handelspolitiske vilkår. I hvert fald kunne man dog vel tænke sig, at der skete en ændring i bytteforholdet.

Det forudsættes, at forsvarsbudgettet vil have stort set samme omfang som nu. Ændringer på det sikkerhedspolitiske område med en eventuelt forkortet tjenestetid for de værnepligtige og en mindre dækningsstyrke ligger dog vel inden for mulighederens grænse, og det ville øge det samlede arbejdsudbud.

Ind- og udvandring er heller ikke behandlet, i hvert fald ikke, så vidt jeg har bemærket det, i større udstrækning. Spørgsmålet er: vil der strømme fremmedarbejdere hertil i stor mængde, eller vil der ske det, som nogle tror, at vi bliver tappet for vores kvalificerede folk? Måske sker der begge dele på én gang.

Det ligger bag hele redegørelsen, at man forventer nogenlunde samme produktivitetsstigning pr. arbejdstime som hidtil. Men kunne vi ikke påvirke denne vækst og øge den, f. eks. ved at give større medarbejderindflydelse eller ved andre former for samarbejde, der kunne gøre den enkelte mere engageret i sit arbejde?

Og så endnu et spørgsmål, der vedrører de forudsætninger, vi bygger på. Der finder i øjeblikket et fundamentalt skred sted i de unges familiemæssige forhold og i deres afvejning af på den ene side ambitiøse mål tilstræbt igennem slid og stress og på den anden side en mere afslappet, let skødesløs arbejds- og livsform, hvor statussymbolerne bliver nogle helt andre og måske af meget mindre materiel karakter. Og for at blive lidt mere konkret og udtrykke det i de gængse arbejdsstermer: hvorledes vil det påvirke arbejdsudbud og bevægelighed på arbejdsmarkedet, at mand og kone i højere grad hjælpes ad både med det huslige og med andre ting i hjemmet og begge går ud og har erhvervsarbejde? Vil de muligvis blive mindre bundet af de faste arbejdstider, som vi jo klynger os så stærkt til, jeg synes til stor

[Grøthe Philip.]

skade for vores arbejdsmarked? Vil de blive således mindre bundet af disse tider, vil det smidiggøre arbejdsmarkedet?

Men der kan jo også ske det, at begge ægtfæller får arbejde, og at det vil betyde en mindre bevægelig arbejdskraft, fordi det bliver meget vanskeligere at få folk til at flytte. Jeg tænker f. eks. på de protester, der har lydt, og lydt meget stærkt, i forbindelse med planerne om udflytning til henholdsvis Hjørring, Tønder og Ålborg, og hvor der gang på gang er blevet henvist til, at de pågældende var betænkelige ved at flytte eller ligefrem ikke ville flytte, fordi deres hustru havde arbejde i København og ikke ønskede at forlade dette arbejde.

De store årganges tid er forbi, og vi må indstille os på, at udbuddet af arbejdstimer går noget ned. Meget vil afhænge af, om de gifte kvinder fortsat i stigende grad vil gå ud på arbejdsmarkedet. Arbejdsministeren har for nylig til folketingsudvalget om ligeløn udtalt, at det er sandsynligt, at den betydelige vækst i daginstitutionspladser, der siden 1966 har været på ca. 14 pct. årlig, er en direkte medvirkende årsag til stigningen i den kvindelige arbejdsstyrke. Fortsat vækst i antallet af børnehaver m. v. vil antagelig fremme udbuddet af kvindelig arbejdskraft, men også både omskolings- og opkolingsforanstaltninger vil være nødvendige, hvis flere kvinder skal kunne finde beskæftigelse på arbejdsmarkedet. Jeg tror, at dette sidste spiller en særlig stor rolle for de 40-50-årige kvinder, der har børnene fra hånden, og jeg har egentlig også indtryk af, at det særlig er i disse aldersgrupper, vi skal finde arbejdsreserverne i de kommende år.

Det offentlige beslægtet en stigende andel af arbejdskraften. Dette er naturligvis særlig betænkeligt, når der er et faldende antal arbejdstimer til rådighed for produktionen, fordi erhvervslivet så bliver stærkt klemt i sin mulighed for at øge arbejdsstyrken. Og her mener jeg vi er ved et af kardinalpunkterne i perspektivplanlægningen. Vi ved, at vi har en alt for stor valutagæld, som vi snarest må gå i gang med at få betalt tilbage, og dette så meget mere, som man har en stærk fornemmelse af, at lånemulighederne for Danmark i udlandet ikke er de allerbedste. Valutagælden skal altså ned, og arbejdsstyrken vokser ikke mere.

Hvordan skal vi da fordele den beskudne forøgelse i det samlede nationalprodukt, vi håber på som følge af en fortsat produktivitetstigning? Jeg tror, det er herom, den politiske debat i første række kommer til at stå. Mon ikke det er realistisk at forestille sig, at vi bliver nødt til at dæmme kraftigt op for den forbrugsudvidelse, der er i gang både i det private og i det offentlige forbrug? Hidtil er det offentlige forbrug steget væsentlig stærkere end det private forbrug. Med afsvækkede vækstmuligheder vil der nok stadig være et så kraftigt pres bag kravet om at få en udvidelse af den disponible indkomst, at det bliver vanskeligt at fastholde den hidtidige, relativt stærke vækst i det offentliges udgifter.

En af vanskelighederne ved at holde igen på et stadig øget krav om offentlige ydelser hænger sammen med, at der ikke sættes en pris på ydelserne. Det er jo noget, der allerede har været nævnt af flere talere her i dag. Derfor sker der ikke den regulering af efterspørgsel og udbud, som ellers foregår via prisdannelsen. Vi tror, at borgerne prioriterer social tryghed, et udbygget sygehusevæn, uddannelse og et godt trafiknet meget højt, men vi ved ikke særlig præcist, hvor højt disse goder hver for sig vurderes, og hvordan efterspørgslen ville reagere, hvis der blev krævet betaling for hver ydelse.

Kontorchef Vedel-Petersen skrev engang en kronik, der hed: „Jeg ville hellere have en cykel“. Jeg tror, der er nogle, der kan huske den endnu. I dag ville han jo nok have kaldt den: „Jeg ville hellere have et sommerhus“. Men problemet er jo det samme: hvor højt værdsættes egentlig, når det kommer til stykket, de offentlige ydelser? Meget taler efter min mening imod at sætte pris på de sociale og sundhedsmæssige ydelser, og jeg havde indtryk af, at i hvert fald hr. Ivar Nørgaard delte denne opfattelse. Det er et vigtigt led i vor høje sociale standard, at disse ydelser er gratis eller i hvert fald meget billige. Men vi politikere og alle, der beskæftiger sig med social- og sundhedspolitik, burde nok i vore overvejelser og i vore prioriteringer, for os selv i hvert fald, foretage en økonomisk afvejning.

Forskningsleder Bent Rold Andersen har været inde på disse tanker og mener åbenbart, at man meget vel kunne overføre nogle af erhvervslivets omkostningsberegninger

[Grøthe Philip.]

på det sociale felt. Det er i hvert fald nok værd, som det nævnes i redegørelsen, at overveje, om vi ikke i højere grad skulle betale for det offentlige ydelser på trafikområdet. Trafikinvesteringerne beslaglægges nu ca. halvdelen af det offentlige samlede investeringer. Den enkelte trafikant gør sig næppe nogen forestilling om, hvor store arbejds- og kapitalressourcer han beslaglægger ved at kræve et meget fint udbygget trafiknet. Vi kommer næppe uden om at holde igen på de meget store trafikinvesteringer, og vi i mit parti mener, at vi må over til i højere grad at lægge brede, samfundsmæssige og produktivitetsfremmende synspunkter frem ved vurderingen af, om vi skal gå i lag med et stort projekt overhovedet, og i hvilken rækkefølge de forskellige projekter skal igangsættes.

Med de knappe arbejdskraftressourcer, vi råder over, er det meget vigtigt, at vi anvender dem bedst muligt, og det er ikke altid, den økonomiske tankerække føres igennem med fuld konsekvens. Jeg vil tage et eksempel, som viser, hvad jeg tænker på.

Det er kendt, at vi landet over på vore sygehuse har en hel del gamle plejepatienter, der ikke er under egentlig behandling, men som blot bliver liggende på sygehuset, fordi det ikke er muligt at opdrive en plejehjemsplads. Derved beslaglægges en dyr sygehusplads fremfor en vel dyr, men dog noget billigere plejehjemsplads, og sygehuset sandes til med gamle mennesker til skade for yngre handicappede patienter. Plejehjemmene er til gengæld, som det senest er oplyst i fhv. amtslæge Lauritzens plejehjemsundersøgelse, i et vist omfang belagt med patienter, der egentlig godt kunne klare sig i eget hjem, om de blot fik den fornødne hjemmehjælp samt lidt småændringer i huset, som gjorde det lettere for dem at færdes i boligen. Men hjemmehjælperne kan mange steder ikke skaffes i tilstrækkeligt omfang, bl. a. fordi kommunerne ikke har lagt sig nok i selen for at få en hjemmehjælpsordning, som er virkelig ordentligt organiseret, og de har heller ikke været tilstrækkeligt ivrige efter eller villige til at give hjemmehjælperne en uddannelse og til at betale den løn, der skal til for at tiltrække tilstrækkeligt mange kvinder. Jeg ved udmærket godt, at der her er en del

organisationsmæssige problemer, men det er alligevel tosset ud fra en økonomisk synsvinkel, at alt dette ikke kan overvindes, al den stund en ny plejehjemsplads koster ca. 60.000 kr. årlig i drift og de gamle selv meget hellere ville blive boende hjemme. Jeg kan supplere med, at det er billige ordninger for samfundet, når vi støtter hjemmene økonomisk og med aflastningshjem og med konsulenter, så de bliver i stand til at beholde et svagt eller handicappet familiedlem hjemme, sådan at en varig institutionsindlæggelse undgås.

På uddannelsesområdet er der mange veje til bedre og mere økonomisk udnyttelse af arbejdsressourcerne. Der er spændende planer fremme om indbyrdes gruppeundervisning på det nye Roskilde universitet, som vil kunne føre til besparelse af lærerkræfter. Måske vi dér kan få nogle erfaringer, som også kan overføres på andre højere læreanstalter. Nedsikring af studietiden er en anden vigtig ting, selvfølgelig særlig dér, hvor studierne er af meget langvarig karakter. De mere trinvis opbyggede uddannelser skulle gøre det muligt at bryde af på forskellige tidspunkter inden for uddannelsesstiden og dog give erhvervsmæssig kompetence.

Vi har i det radikale venstre ofte peget på, at de mange flaskehalse i mellemteknikeruddannelserne ligefrem tvinger mange af de unge over i længerevarende uddannelser ved universitetet, som de dels er mindre interesseret i, og som der måske oven i købet samfundsmæssigt er mindre brug for. Disse flaskehalse bør efter vor mening udvides.

I redegørelsen er man inde på betydningen af et udbygget samarbejde mellem stat og kommune, Kommunalreform, byrdefordeling og opgavefordeling er alt sammen led i forsøg på at påvirke dette samarbejde. Det er tydeligt, at der her er et felt, hvor vi har lang vej igen med yderligere at gennemtænke og rationalisere området.

Boligpolitikken vil jeg her i dag ganske lade ligge. Det problem er så stort, at vi kun ville kunne tangere det, men at problemet hviler over os som noget i retning af en tordensky er i hvert fald både sikkert og vist, og 1973 er sidste frist. Jeg har særlig mærket mig dels den vægt, der ud fra en langtidsbetragtning lægges på, at vi på dette felt kommer over til en mere normal prisdannel-

[Grethe Philip.]

se, dels den vægt, man lægger på, at det skal ske gradvis.

Redegørelsen drejer sig for en væsentlig del om det offentliges udgifter, om væksten heri, prioriteringen og muligheden for at få det mest mulige ud af de forhåndenværende ressourcer. Derimod siges der meget lidt om, hvordan vi stimulerer erhvervslivet til at gå i lag med ny eller med udvidet produktion. Jeg ved, at der senere vil komme et indlæg fra salen herom, og jeg vil derfor indskrænke mig til at sige, at jeg tror, vi i fremtiden vil blive nødt til mere at gå ind i en styring af erhvervslivet. Vi har allerede en betydelig styring via skatte-, penge- og prispolitik, via egnsudvikling, næringslovgivning og meget mere. Yngre fremstående erhvervsfolk diskuterer ivrigt, om staten ikke skulle søge at dirigere vore knappe arbejds- og kapitalressourcer derhen, hvor de står sig bedst i konkurrencen med udlandet. Jeg mener, vi burde lytte noget mere til de tanker, de gør sig, og søge at finde frem til, hvordan vi — i hvert fald forsøgsvis — kan finde en praktikabel måde at realisere i hvert fald nogle af de tanker på, disse yngre folk har været inde på.

Vi har nu fået en stor betænkning, resultatet af et meget omfattende arbejde. Hvordan kommer vi videre? Jeg ville være glad for at høre, hvilke tanker arbejdsministeren for sit vedkommende har gjort sig herom. Jeg har allerede forleden under finanslovedebatten sagt, at jeg mener, vi her i folketinget må se at komme i gang med et tværpolitisk samarbejde om de store linjer for planlægningen for fremtiden, herunder også prioriteringen af de opgaver, stat og kommune skal påtage sig. Jeg var glad for at høre, at socialdemokratiets ordfører var interesseret i at gå ind i en sådan debat i investeringsudvalget. I det radikale venstre vil vi i hvert fald være meget åbne for et sådant samarbejde.

Poul Dam: Det er allerede blevet sagt af andre ordførere, men jeg vil gerne gentage det, at noget af det vigtigste i denne situation er, at man ikke lader sig paralisere af den bog, vi har fået. Det er et stort og grundigt arbejde, der er udført, der er mange tal i den, der er mange korrekte beskrivelser, men hvis man tror, at hele sandheden om de

næste 15 år er sagt i den bog, så tager man fejl, og så har man for resten også fra politisk side afskrevet sig retten til at påvirke udviklingen.

Det er først og fremmest en materiale-samling, en materialesamling, der i første række indeholder fremskrivninger, prognoser, på grundlag af det, vi ved i dag, på grundlag af de planer, der foreligger rundt omkring i ministerierne og andre steder, som jo også bygger på nutiden og fortiden, og så en vis tilpasning, en vis sammenpresning af visse af disse planer, fordi det viste sig, at når man lagde dem alle sammen sammen, kom det ikke til at stemme, så så det ud, som om der ikke var penge nok. Det er det hele. Noget egentligt forsøg på at give et billede af fremtiden synes jeg knap nok, man kan tale om. Det er, som om de udmærkede embedsmænd, der har været hovedansvarlige for udarbejdelsen, ikke har lært ret meget af den fremtidsforskning, som er startet i de senere år — både her i landet og ganske særlig i udlandet — og hvor man bl. a. anvender den metode, at man lader en række mennesker, som alle sammen beskæftiger sig med ting, der peger fremad, gensidigt bedømme hinandens forudsigelser, hinandens spådomme, og derigennem få en slags statistisk udtryk for, hvad folk, der beskæftiger sig med udviklingen, forventer af denne udvikling.

Nu kan man nok sige, at meget i fremtidsforskningen er forholdsvis fantasifuldt; det gælder dog ikke i samme grad i de senere år, som det har gjort tidligere. Hvis man husker, hvordan Illustreret Familiejournal så ud i 1920'erne med fremstillinger af fremtidssamfundet, så vil man vide lidt om, hvad fantasi er, men man vil jo også vide, at en hel masse af det, der var vild fantasi i 1920'erne, er blevet realitet i dag. Det er ikke sådan, at tingene har stået stille. Det er tværtimod sådan, at i mange tilfælde har netop de fantasifulde fået ret. De fantasifulde var måske en gang imellem for vidtgående, og i den forbindelse var det, at Chesterton i sin roman „The Napoleon of Notting Hill“ fortalte, at det var helt galt, fremtiden ville blive nøjagtig som nutiden, og så skrev han en meget spændende romantisk historie om, hvordan man ville administrere London i 1984. Senere var der en anden forfatter, der skrev en helt anden bog

[Poul Dam.]

om det samme årstal ud fra et helt andet grundsyn. Men denne forestilling om, at fremtiden vil blive nogenlunde som nutiden, ligger i virkeligheden bag ved denne rapport. Det er bare en fremskrivning, og det er naturligt, at det er den måde, man må arbejde på i første omgang eller i en del af materialet. Men jeg tror, det er sundt, når man beskæftiger sig med disse fremtidsperspektiver, at tænke tilbage og sige, at hvis nu regeringen Erik Eriksen-Kraft i 1953 havde nedsat et embedsmandsudvalg — som ville have lignet det nuværende i hvert fald, for så vidt som Erik Ib Schmidt også ville have været med i det — som havde lavet en bog om perspektivplanlægning for perioden 1955-1970, kan man godt med en lille smule fantasi finde ud af, hvad der havde stået i den. Det, der er sikkert, er, at den udvikling, der faktisk foregik i 1960'erne, ville man ikke have turdet drømme om. Man ville have haft nogle forudsætninger, som byggede på statistikken fra begyndelsen af 1950'erne med en meget lav vækstrate og med nogle forholdsvis beskedne perspektiver i det hele taget. Man ville ikke have forudset den nuværende velstand, man ville ikke have forudset de nuværende holdninger, de nuværende attituder. Man ville ikke have forudset den nedgang i arbejdskrafttilbuddet, som er sket dels som følge af nedgangen i arbejdstiden, dels som følge af, at det at arbejde ikke er blevet nær så tillokkende, navnlig for den yngre generation, som det var tidligere. Man ville have lavet noget, som i dag havde været følt som noget helt uinteressant — og måske en lille smule pudsigt.

Deri ligger naturligvis ikke, at det ville have været forkert at lave den, eller at man ikke kunne have lært noget af den, langt fra. En række ting ville man have fået regnet igennem på en fornuftig måde, sådan at man kunne bruge det som parameter i sine drøftelser af den ene eller den anden art, men man ville have løbet en risiko for at lægge debatten ind i et meget stift system, hvor der ikke var plads til det uforudsete, og hvor det uforudsete var noget, som man den ene gang efter den anden ville skyde fra sig i diskussionerne, fordi man sagde: ja men i perspektivplanlægningsrapporten, der drejer sig om perioden 1955-1970, står der

ikke noget om det, altså kan det ikke ske. Det er risikoen ved sådan en bog. Det er ikke et ansvar, man skal lægge på rapportens udarbejdere, men det er et ansvar, som vi andre får på os, hvis vi ikke er i stand til at benytte den som det, den er, et stykke materiale og ikke nødvendigvis en opslagsbog, hvor vi kan finde svar på alt.

Man havde ikke i 1955 kunnet forudse mennesket i 1970. Man havde ikke kunnet forudse ungdomsoprøret og alle de andre ting, der hænger sammen dermed, og hvad ved vi egentlig i dag om mennesket i 1985? Ja, vi ved, at vi alle er blevet 15 år ældre, hvis vi lever. Vi må gå ud fra, at flertallet af de tilstedeværende her i salen i hvert fald er døde til den tid med den forurening og det stress og alt det andet, vi nu er ude for. Men hvad ved man nu om resten af samfundet? Ja, det er jo relativt begrænset. Vi har nogle trends, og vi har fået løfter om, at der kommer et bilagsbind til den udmærkede gule bog med bl. a. nogle betragtninger om arbejdstid og fritid i fremtiden. De betragtninger ville jeg frygtelig gerne have læst, men det får vi vel lov til på et eller andet tidspunkt. Det er jo noget af det, der kommer til at danne grundlaget for bl. a. spørgsmålet om arbejdskraftudbuddet og spørgsmålet om forbrugsmønstret i fremtiden — ja, naturligvis ikke betragtningerne, de bliver ikke normgivende, men det er da meget spændende at se, hvilke betragtninger man har gjort sig. Vi ved vældig lidt om, hvordan disse ting udvikler sig. Det bliver spændende for dem af os, der får det at se.

Men naturligvis er der én ting, som gør det rimeligt og naturligt at lave en sådan bog med et så langt perspektiv, og det er, at vi i vor politiske planlægning udskriver en lang række mere eller mindre dækningsløse checks på fremtiden. Vi har en lang række lovgivningsdetaljer, en lang række store projekter og meget andet, som forfalder i løbet af de kommende 15 år, og det er ganske spændende at se, om der er dækning på kontoen til den tid. Lidt om dette noget senere.

Det er klart, at man må gå ud fra det, vi kender, og det vil sige, at man bl. a. går ud fra de samfundsmodeller, fra de løsninger på forskellige samfundsområder, som vi anvender i vore dage. Det vil sige, at man kører videre efter det velkendte, det måske i

[Paul Dam.]

mange tilfælde alt for velkendte. De bliver derfor præget af nogen konservatisme og en vis inertie, og det er en af de store risici i denne sammenhæng. Fordi en løsning af et socialt spørgsmål, en løsning af et undervisningsmæssigt spørgsmål eller en løsning af et kulturpolitisk spørgsmål har været rigtig, er det jo ikke sikkert, at den bliver ved med at være det. Tværtimod er det måske sådan, at vores fastholden ved gamle løsninger skaber nye problemer og en gang imellem medfører, at vi kører ind i helt uløselige situationer. Vi trænger til nytænkning, og nytænkning er knap nok det, en sådan rapport foranlediger til.

En af de forudsætninger, som ligger bag rapporten, er jo, at det er med produktionen ligesom med vejret. Man kan undersøge det ved hjælp af et meteorologisk institut, og man kan snakke om det, men man kan egentlig ikke gøre noget ved det. Produktionen er noget, der stiger efter en vis matematisk forudsætning, som man har indarbejdet, men den tanke, at man skulle kunne gøre noget i den offentlige planlægning for virkelig systematisk at forøge produktionen, dukker kun op ganske sporadisk. Jeg tror nok, det er her, man skal begynde i en hvilken som helst perspektivplanlægning, ikke så meget finde ud af, hvad alt det, vi har tænkt os at bruge i fremtiden, vil koste, men først og fremmest tænke på, hvordan vi får råd til at betale ikke alene det, vi har i forvejen, men også det, vi kunne tænke os at forbedre samfundet med. Hvad kan der gøres ved disse ting? I hvilke henseender kan vi ændre samfundet, så produktionen får bedre vilkår? I hvilke henseender kan vi forøge udbuddet af arbejdskraft? Måske er det her på et eller andet tidspunkt nødvendigt at tænke på, at forkortelsen af arbejdstiden i USA i hvert fald i en vis udstrækning har medført, at folk har fået to job, altså at man, når man fik en tilstrækkelig kort arbejdsuge, så var til rådighed for arbejdsmarkedet med et bierhverv af større eller mindre omfang, at der altså skete ligesom et knæk i udviklingen. Hvad vil man gøre for rationaliseringen? Hvad vil man gøre for den offentlige styring? Der er risiko for, at den gammeldags liberalisme skal få materiale i denne rapport, hvis man ikke netop anlægger et produktionssynspunkt.

Her skal der begyndes, kun med en kraftig produktionsforøgelse kan vi overhovedet klare fremtidens problem.

Også andre ordførere har nævnt et spørgsmål, som jeg ville formulere sådan: giver de offentlige udgifter os udbytte nok, får vi nok ud af de penge, vi betaler? Det har måske ikke været særlig god tone at tale om nyttevirkning af de offentlige ydelser og de offentlige udgifter i øvrigt, men det er naturligvis forkert; ikke mindst i vore dage, hvor de offentlige udgifter er steget så stærkt, er det nødvendigt, at man helt anderledes klart finder ud af for hvert enkelt område: bliver de penge, vi giver ud, benyttet på en sådan måde, at de virkelig tjener det formål, som man hævder at ville tjene? Er der en dynamik forbundet med disse udgifter, medfører de samfundsfremskridt, der virkelig er til gavn for større grupper i befolkningen? Ofrer vi rimeligt og fornuftigt på rationaliseringen? Bruger vi de offentlige udgifter på en sådan måde, at de også er med til at forøge produktionen? Er det sådan, at vi i alt for høj grad har nogle hellige køer i vores betragtning af offentlige udgifter, så vi ikke tænker på de økonomiske gevinster, der er ved investeringerne? Er det f. eks. sådan, at en erhvervsbetonet investering, som virkelig ville give udbytte i samfundet, skal vendes og drejes mange gange, inden man tør give den, mens en investering til et i og for sig så nyttigt formål som et sygehus er noget, man ikke tør sige nej til, man uden videre accepterer? Er det ikke sådan, at sparsommeligheden alt for ofte følger en vanetænkning, at man ikke i tilstrækkelig grad spørger: hvad får samfundet som helhed ind i næste omgang?

Regeringen har jo ikke draget så forfærdelig mange konklusioner af rapporten, og det synes jeg da heller ikke er særlig rimeligt at gøre på dette tidspunkt, men man taler jo en del om det, man kunne kalde servicesektoren i modsætning til det private forbrug, og man taler noget om, hvorvidt gratis-princippet er særlig fornuftigt. Jeg vil gerne sige, at hele talen om gratis-princippet har en tilbøjelighed til at gå ind i klicheerne. Det er efter min mening ikke rimeligt, at alle offentlige ydelser skal være gratis. Der er formodentlig en række offentlige ydelser, som man ville få noget mere fornuftigt ud af, hvis de ikke var gratis, og der er andre om-

[Poul Dam.]

råder, hvor der bør være gratis ydelser, men hvor de ikke er tilstrækkeligt udbygget. Det, der må være væsentligt i denne sammenhæng, er, om der er en teknisk forklaring på, at denne eller hin ydelse skal være en offentlig, dvs. gratis ydelse, eller om der er en klart social begrundelse for det. Der er jo en række gratis eller billige ydelser, som i virkeligheden er udtryk for et narreri, for de skal jo betales, og en række af disse gratis ydelser er man nødt til vedblivende at have gratis, fordi folk betaler så høje skatter, at de ikke har råd til at betale for tingene. Det var muligt, at man kunne vende det og få tingene til at løbe på en anden måde.

Jeg havde tænkt her at sige noget om kontorchef Vedel-Petersens kronik i sin tid, men da fru Grethe Philip også kunne huske den, behøver jeg jo ikke nævne den. Jeg tror, der er det rigtige i kontorchef Vedel-Petersens dengang meget provokerende synspunkt, at der er et formynderi i adskillige udmærkede politikeres opfattelse af, hvad der er godt og værdifuldt for menneskene, og som de derfor skal have gratis. I en vis udstrækning må vi være nået så langt i samfundsudviklingen, at folk må kunne få lov til at vælge selv og ikke bare være genstand for statslig velgørenhed.

Vi har brug for i fremtiden at vænne os til at tænke smidigere. Noget af det ubehagelige i rapportens konklusioner er denne fremskrivning over 15 år. Er det ikke sådan, at vi i alt for høj grad disponerer på meget lang sigt uden at kunne forandre, uden at kunne tilpasse os en bestemt situation, en konjunktursituation f. eks.? Er vi ikke, netop fordi vi ikke kan tillempe den offentlige indsats, med til at forværre visse af de konjunkturudsving, som vi har endog i disse tider, selv om de har en anden form end i gamle dage? Vi er nødt til, som andre ordførere også har sagt, at være meget opmærksomme på tvangen over for fremtiden. Vi sidder i øjeblikket med de store ubetalte regninger på fremtiden. De er blevet inspireret af de gode år i 1960'erne, som har gjort, at vi regnede med, at vi nok fik råd til det hele i fremtiden. Der er en iboende ekspansion i alle sådan nogle planer. Vi må komme bort fra den alt for blinde tillid til, at vi nok får råd til tingene i fremtiden, men vi må samtidig ikke falde i den grøft, at vi af

angst for fremtiden undlader at lægge planer for fremskridtet. Hvis man kunne have en fremskridtsplanbank, hvor man havde liggende udarbejdede planer for en lang række væsentlige og værdifulde fremskridt, som man kunne sætte i gang, så snart man så, at der var råd til det, ville det ikke være så ringe. Der er også mening i fra nu af i langt højere grad at tænke i ressourcer, den bedste anvendelse af arbejdskraften, den bedste anvendelse af kapitalen, et emne, som jeg har været inde på fra denne talerstol før, og som jeg skal undlade at trætte med nu ikke mindst under hensyn til tiden.

Skattechoket, dette med at de offentlige udgifter skulle stige fra 45 pct. til 58 pct. af den samlede nationalindkomst, har jo forstyrret folk vældig meget. Jeg tror nok, at det hænger meget sammen med, at vi netop i det sidste par år har oplevet sådanne skattechok, hvor skatterne på én gang er sprunget vældig meget i vejret. Jeg ved ikke, om en stigning af den art er særlig bekymrende over en periode på 15 år. Det afhænger helt af, hvad pengene bruges til, om der er tilstrækkelig tillid til, at disse offentlige ydelser virkelig kommer befolkningen til gode. Det er ikke så meget et spørgsmål om stigningen over en længere periode som om accelerationen fra år til år.

Men jeg synes, at det, der bl. a. gemmer sig i talen om dette beløb og i rapportens hovedlinjer i det hele taget, er en påpegnings af, at vi er kommet til et punkt i samfundet, hvor vi har ladet et par udviklingslinjer løbe løbsk hver for sig på en sådan måde, at det næppe kan blive ved at gå. Vort samfund lever jo på to principper, et kapitalistisk princip, som omsat i den almindelige moral kunne omsættes til et bjergsomhedsprincip — alle prøver at få så meget som muligt til sig selv — og så et solidaritetsprincip, at vi skal gøre tingene i fællesskab. De to synspunkter kan ikke forenes. Vi kan ikke leve videre på denne måde. Den eneste mulighed for fremskridt, der virkelig gør samfundet til et velfærdssamfund, må være at gå over til et samfund med en klar socialistisk målsætning.

Kjær Rasmussen: Vi er naturligvis villige til at acceptere, at den foreliggende perspektivplan ikke uden videre er en blot og bar fremskrivning af de udviklingslinjer, som

[Kjør Rasmussen.]

var karakteristiske for det danske samfund i 1960'erne, men når dette er sagt, må vi da også fastslå, at perspektivplanen bygger på nogle ganske bestemte forudsætninger og specielt den forudsætning, at det kapitalistiske system, som vi kender det, skal bevares i hele perioden. Det er udgangspunktet, og fra dette udgangspunkt forsøger man så at vurdere udviklingslinjerne i den offentlige sektor frem til 1985. Af gode grunde forsøges ikke nogen perspektivplanlægning gældende for den private sektor. Denne har det offentlige som bekendt at holde sig fra i det kapitalistiske samfund. Men selv om nu hovedvægten i arbejdsgruppens redegørelse ligger på den offentlige sektor, har redegørelsen alligevel været interessant læsning. Man ser nemlig konturerne af nogle problemstillinger, som man påstår er udsprunget af nogle betalingsbalanceproblemer, og stillet over for dette, hvad gør man så? Ja, så griber man til nedskæring af boligbyggeriet, nedskæring af privatforbruget, lidt rationalisering i den offentlige sektor osv., men overser, vælger at overse, jord- og ejendomsspekulationens betydning, skattesnyderiets betydning osv., osv.

Det turde være overflødigt at påpege, at ethvert parti, som indlader sig på at tage ansvaret for administrationen af det kapitalistiske samfund, vil blive tvunget til at gennemføre foranstaltninger, hvis nødvendighed for samfundssystemet er uomgængelige, og som meget vel kan vise sig at være rettet mod interesserne i det pågældende partis vælgerkorps. Den retning, perspektivplanens udviklingslinjer har, giver altså ikke os lyst til at forsøge os som administratorer, lad det bare være sagt med det samme. Tværtimod må man sige, at det perspektiv, der tegner sig, peger i retning af en skærpet klassekamp. Vel kan der for lønmodtagernes vedkommende blive 2 1/4 pct. i samlet årlig forbrugsstigning, men hvad med de erhvervsaktive, som ikke kan forbedre deres stilling via højere anciennitet eller forbedrede kvalifikationer? For disse mennesker vil der reelt blive tale om en stagnation. Dette skyldes jo, at de erhvervsinaktive aldersklassers forbrug antages at stige, at der bliver flere arbejdstagere, hovedsagelig kvinder, selv om det samlede arbejdstidsvolumen ikke stiger, og endelig sker der en forskydning i

retning af højt gagerede. Under disse forhold, som jo har været mærkbare i de sidste år, er det nok ganske urealistisk at antage, at en stor erhvervsaktiv gruppe vil finde sig i at være låst fast på reelt samme forbrug i 10-20 år frem i tiden. Hertil kommer så, at produktivitetstigningen på 4 3/4 pct. årlig i erhvervene også skal præsteres af førnævnte befolkningsgruppe, og hvordan den produktivitetstigning kommer til at foregå, ved vi jo alle; det bliver ved hjælp af invaliditetsfremmende lønsystemer, som UMS og MTM og meget mere af samme skuffe. Spørgsmålet bliver så, om arbejderne står model til det, for man kan just ikke sige, at der er tiltænkt dem store fremskridt i retning af kortere arbejdstid og længere ferie under fortsat kapitalisme. Vi har bemærket os, at systemet antagelig vil kunne klare en reduktion på omkring 20 pct. i det samlede antal arbejdstimer, og så kan de økonomiske magthavere i samfundet jo håbe på, at arbejderne prioriterer ferier og fritid nogenlunde, som det ønskes af dem. Vi vil ikke anbefale arbejdsgiverne at være alt for sikre på dette område, for et og andet tyder glædeligvis på, at man generelt er ved at omprioritere. Ønsker og krav går nu mere i retning af menneskeligt fællesskab bort fra materielle statussymboler.

Det er så rigtigt, som det er skrevet, at det danske samfund er inde i en rivende omstillingsproces i disse år, og for at bevare de forudsætninger, jeg nævnte i min indledning, altså kapitalismen, ser det nu ud til, at boligbyggeriet må indskrænkes i den kommende tid, hvilket igen vil indebære, at saneringen går i stå i de kommende år. Boligsektoren er altså også i de nærmest kommende år udset til at være en art regulator i samfundsøkonomien, og når administrationens folk, delvis under indtryk af, at de skal holde neglene fra den private sektor, formentlig vil anbefale en sådan nedskæring, så gad vi nok se den regering, som tør sidde en sådan anbefaling overhørig. En sådan regering har vi ikke rigtig set endnu.

Men der knytter sig jo specielle problemer til bygge- og anlægssektoren, hvor man altså må regne med en stigende arbejdsløshed i de kommende år. Jeg tænker på omskolingsproblemet, som jo ikke er simpelt, da det i denne sektor drejer sig om relativt højt lønnede grupper af lønarbejdere. Hvad

[Kjær Rasmussen.]

har man fra den nuværende regerings side tænkt sig at gøre ved problemet? Vil man blot fortsætte med at lade arbejdsformidlingen anvise andre beskæftigelser, der er dårligere lønnet? Jeg tror, der går mange bygningsarbejdere rundt omkring, som gerne vil høre lidt om det.

Og så nogle bemærkninger om perspektivplanen og uddannelserne: Planen bruger megen plads på at undersøge arbejdskraftbehovet på de forskellige områder, for man må jo endelig ikke tage arbejdskraft fra den private sektor, for så bliver industrien jo nødt til at bruge en masse penge på at føre automationen til bunds. Også hvad angår uddannelsen af arbejdskraften, er man meget påpasselig med at leve op til erhvervslivets behov, og derfor ønskes arbejdskraften tilpasset hurtigst muligt til den laveste pris. Til dette kunne man så føje visse magtgruppers ønske om, at staten holder op med at uddanne alle disse kritiske folk på universiteterne. For dem har erhvervslivet jo slet ingen brug for. Dertil er produktionen for udviklet, den sociale utilfredshed for stor.

Men industriens krav til uddannelsessystemet kan skam udtrykkes meget klarere, end jeg har gjort det her. Lad mig blot citere, hvad en vesttysk industrileder fra Ruhr har udtalt over for viceskolelederen for Københavns skolevæsen, Thorkil Holm, i bogen „Dannelse/Uddannelse“, Gyldendal 1970:

„Vi har brug for en teknokratisk overklasse, og den får vi, fordi der altid er en privilegeret intelligens, som uddannes på statens bekostning til, at vi kan ansætte den i produktionen. Derimod er vi ikke meget tilbøjelige til at gå ind i en diskussion om uddannelsen på folkeskoletrinet og det næste trin, for den virker egentlig kun generende for os. Vi er meget mere interesserede i, at der er en arbejdsmasse, der står til vores rådighed; og som simpelt hen brænder efter at komme ind og udføre et stykke arbejde, hvor de får en god løn, og hvor vi så sørger for dem i alle

ender og kanter. Hvis de er for veluddannede, så har vi straks besværigheder med dem. Vi risikerer, at de ikke befinder sig godt i arbejdsprocessen. Vi er i stand til ved hjælp af programmeret undervisning at uddanne dem til det stykke arbejde, de skal udføre, i løbet af ganske få uger, og arbejdet er i sig selv sådan i en grovindustri, at vi ikke behøver folk med nogen som helst form for ansvarsfølelse, fordi produktionen er så farlig, at man nok skal holde fingrene væk, fordi man bliver lem-læstet, hvis man ikke nøje følger instruksen. Der er ikke brug for nogen ansvarsfølelse i den forstand, det er en ganske simpel proces. Til gengæld for det sørger vi for manden, giver ham en ordentlig betaling, administrerer hans penge, så hans skat bliver betalt, der er kildeskat og diverse sociale foranstaltninger, vi har læge, kantineordninger, vi har de klubber, som folk gerne vil have, vi sørger for deres afbetaling på tv, for deres ferierejser, og det er den uddannelsespolitik, som vi egentlig gerne vil have at staten fører.“

Det var altså en vesttysk industrileder fra Ruhr.

Se, denne formulering mangler jo intet i klarhed, og spørgsmålet bliver så, om man kan finde lignende tendenser i perspektivplanen. Det mener mit parti faktisk at man kan. Godt nok regner regeringens udvalg med, at det generelle uddannelsesniveau hæves noget, men det imponerer naturligvis ikke, da en sådan udvikling jo er bestemt af produktivkræfternes udvikling, og regeringen kan med sin plan ikke indhente en række andre kapitalistiske lande.

Derimod lever de grundlæggende skoleuddannelser i perspektivplanen op til behovet for leverancer af bevidstløs arbejdskraft til industrien, og de lever op til at bevare de grundlæggende sociale uligheder i samfundet. I grundskolen er der fra og med 10. årgang en skarp skellen mellem en praktisk og en teoretisk linje. Vi ved fra Sverige, at en deling i denne alder vil medføre, at den sociale diskrimination ikke ændres væsent-

[Kjær Rasmussen.]

ligt. Over- og middelklassens børn vælger — ganske tilfældigt, ikke sandt? — den teoretiske linje, mens arbejderklassens børn vælger den praktiske linje. Man regner desuden med, at 20 pct. forlader skolen efter 10.-11. skoleår uden nogen faglig overbygning, eller med andre ord dømmer man 20 pct. til rollen som totalt ukvalificeret arbejdskraft ved at undertrykke deres menneskelige evner. Herved sikrer man arbejdskraft til den del af erhvervslivet, som ikke finder det profitabelt at automatisere. Man får nogle til at påtage sig det mest beskidte og ensformige arbejde, som allerede nutidens unge i stigende grad nægter at gøre, således som Engageringskontoret for Handel & Industri i øvrigt har påpeget det.

I den praktiske linje vil væsentlige dele af mesterlæren være bevaret, idet man regner med, at halvdelen af uddannelsestiden på denne linje skal opfyldes af praktik i virksomhederne, og på denne halvdel er der ikke sat penge af til lærervejledning. Den anden halvdel er undervisning, men perspektivplanen siger ikke noget om, hvorvidt denne undervisning skal have samme kvalitet og eventuelt være fællesundervisning mellem den praktiske og den teoretiske linje.

Vi ser gerne, at man lægger beregningsgrundlaget for dette område på bordet. I modsat fald må vi næsten regne med, at man skjuler de utvivlsomme forskelle mellem praktisk og teoretisk linje for at forsøge på at kvæle al kritik og opposition.

Af de samlede tal for undervisning kan vi imidlertid se, at man ikke frem til 1984 regner med nogen standardforbedring med hensyn til klassekvotienten, og det er sikkert en oplysning, som vil glæde enhver lærer her i landet.

For eleverne på den praktiske linje regner man med en overbygning på det 12. skoleår, nemlig de såkaldte erhvervsteoretiske uddannelser. I denne blindtarm vil den faglige uddannelse formodentlig afsluttes, ligesom der her kan uddannes en række mellemteknikere. De fleste mellemteknikere vil dog blive uddannet på uddannelsescentrene, hvor også praktiske folk i ny og næ indlades, men først efter at de har gennemgået en erhvervsteoretisk uddannelse.

Men vil det da være efterstræbelsesværdigt at komme ind på perspektivplanens

uddannelsescentre? Man behøver ikke at læse langt for at blive overbevist om, at på de fremtidige uddannelsescentre vil kapitalens krav blive de herskende. Disse arnesteder for kritisk aktivitet skal tæmmes ved hjælp af industrirationel effektivisering, ved hjælp af statslig og privat styring. Stærkt nedkortede og amputerede studier, adgangsbe-grænsning og en stigende adskillelse af uddannelse og forskning er alt sammen led i, hvad man kunne kalde for industrialiseringen af universiteter og læreanstalter.

Ud af disse kandidatfabrikker vil der komme en masse mellemteknikere, relativt færre med den nuværende kandidatstandard samt en ganske lille forskerelite. Studenterne skal på denne fabrik blive snæversynede teknokratiske specialister, bortset fra den lille del, der er udset til at være kapitalens lakajer, og de skal tilmed uddannes på ganske specielle områder. Man vil gerne have højtuddannede folk på de teknisk-naturvidenskabelige og biologiske områder, så længerevarende uddannelser på disse områder prioriteres stærkt, selv om det er forsøgt camoufleret i P-planens tabeller. På dette område kan erhvervslivet nemlig umiddelbart bruge højtuddannede folk.

Derimod rettes det humanistiske og især det samfundsvidenskabelige område mod en uddannelse af mellemteknikere. Det er ret naturligt, for i perspektivplanens samfund til der blive brug for brigader af korttidsuddannede sociale kontrollører samt trivsels- og ideologimagere, der kan forhindre, at utilfredsheden med de sociale forhold kommer til udtryk.

De længerevarende humanistiske og samfundsvidenskabelige uddannelser, hvis studenter og lærere i de seneste år har vist sig stadig mere kritiske, er derimod stærkt nedprioriteret. Den stadig stigende tilgang, der indtil nu har været til netop disse uddannelser både her og i andre kapitalistiske lande, er blevet påpeget i en OECD-rapport. Denne søgning er efter vores mening et udtryk for, at de unge ikke vil indordne sig under de for øjeblikket herskendes interesser, ikke ønsker at underkaste sig industriherrerne og statsbureaukratiets krav. Det er klart, at staten og erhvervslivet søger at modvirke sådanne tendenser. Det er klart, at man vil sikre sig, at en stor del af ungdommen får en kort, erhvervsrettet uddan-

[Kjær Rasmussen.]

nelse, så de unge ikke på grund af en for rig udvikling af deres evner gider løbe efter arbejdsgivernes økonomiske gulerødder, men ønsker at arbejde, hvor de i fællesskab kan tilfredsstille deres skabertrang.

Ja, vi har tilladt os at gøre en hel del ud af uddannelsesafsnittet her ved denne lejlighed, for det er jo en ofte gentaget påstand her i folketinget, at man kan skabe lighed ved hjælp af længere uddannelser. Det tør nok siges, at perspektivplanen skyder denne påstand i sønk; man kan ikke uddanne sig ud af klassesamfundet.

Derimod kan man spørge sig, om det er en naturlov, at arbejderklassen absolut skal have det sureste slid, den korteste fritid, den dårligste uddannelse. Svaret bliver selvfølgelig, at der aldeles ikke er tale om nogen naturlove her, således som man ynder at fremstille det fra borgerligt hold. Derimod er der tale om lovmæssigheder inden for kapitalismen, inden for klassesamfundet; det er her, ulighedens årsager skal findes.

De besparelsesbestræbelser, der ønskes fra det offentlige side som et led i afhjælpningen af betalingsbalanceproblemerne, bør koncentrerer om administrationen, om jord- og ejendomsspekulationen med den deraf følgende inflation, om NATO-militæret. Vi synes, der gøres alt for lidt ud af administrationsafsnittet, men det har måske sin naturlige forklaring, idet det jo ikke er så rart igen at se sig selv bortrationaliseret.

Men når vi nu taler om besparelsesbestræbelser, rinder afsnittet om indkomstoverførsler os i hu. Hvad er der f. eks. sket her vedrørende landbrugsstøtten, for nu at tage den? Ja, så vidt vi kan se, vil den være 3 gange så høj i 1985, som den er nu, og man må have os undskyldt, når vi ikke rigtig finder en sådan stigning hverken holdbar eller fornuftig.

På samme måde med indkomstoverførslerne til privat forskning og til Danmarks Erhvervsfond. Skulle man ikke snart se at komme ressourcetilstanden i den private sektor til livs, eksempelvis gennem offentlig styring af investeringerne? Vi mener det, men må så samtidig medgive, at i perspektivplanens samfund er der ikke regnet med perspektivplanlægning for den private sektor. Her skal jungleloven fortsat være gældende, indtil monopolerne helt har sat sig på mag-

ten i øvrigt i god overensstemmelse med udviklingen i det kapitalistiske samfund.

Lad mig afsluttende sige, at det er vort håb, at perspektivplanen, den såkaldte svovlgule, må blive en bestseller på arbejdspladser og i fagforeninger, således at arbejderne virkelig kan blive klar over den rolle, der er tiltænkt dem og deres børn under fortsat kapitalisme. Et grundigt studium i disse kredse af denne bog vil uundgåeligt resultere i, at den bruges som en brosten, nemlig en brosten mod selve det kapitalistiske system. Derfor er vi også i stand til at takke for bogens fremkomst.

(Bifald på tilhørerpladserne).

Formanden: Bifald her i salen er ikke til-
ladt.

Hanne Reintoft: Trods den videnskabelig-tekniske revolutions meget rige muligheder for social og kulturel fremgang og andre tegn på stigende levestandard præges det perspektiv, der her fremlægges for befolkningen, af krav om afdæmpning, tilbageholdenhed og evig snak om begrænsninger, for ikke at tale om direkte forringelser og nedskæringer på afgørende områder. Det gælder først og fremmest for den arbejderklasse, der dog er den bærende i den fortsatte produktions- og produktivitetsfremgang, som man forudser. Men også for de små og middelstore bedrifter inden for landbrug, håndværk, handel og industri forudsættes tilbagegang til fordel for en fortsat koncentring af den økonomiske magt i hænderne på indenlandske og ulykkeligvis i stigende grad udenlandske multinationale selskaber.

Det viser, hvor skærende falsk det i virkeligheden er at tale om, at den nuværende regering er en borgerlig regering. VKR-regeringen er i sin målsætning som i hele sit praktiske virke storkapitalens regering og varetager dens interesser på bekostning først og fremmest af arbejderne, men også brede lag af det, der traditionelt betragtes som borgerskabet, og de gør da også vrøvl.

Redegørelsen viser, at man ikke har til hensigt at udnytte vor tids muligheder for at udarbejde og gennemføre en virkelig planlægning af produktion og forbrug.

Den viser, at det kapitalistiske system hverken kan eller vil udnytte tidens tek-

[Hanne Reintoff.]

nisk-videnskabelige muligheder for at løse problemerne, og netop disse to faktorer er væsentlige for, at der ret tidligt opstod tanker om perspektivplanlægning overhovedet. Danmark er jo langt fra noget foregangsland heri, men står tilbage for en række lande. Selv om det ikke er populært, gælder det naturligvis først og fremmest de socialistiske lande, hvor en omfattende økonomisk planlægning er en afgørende del af selve systemet. Netop mens vi behandler regeringsgruppens redegørelse, står Sovjetunionen ved afslutningen af sin 8. femårsplan: Da Sovjetunionen i 1928-29 fremlagde den første, var vestlige politikere og økonomer lige ved at dø af grin. Senere har mere fremskredne lande ikke alene erkendt, at man tog fejl, men har også forsøgt at drage konsekvenserne af det; f. eks. har Frankrig lige siden anden verdenskrigs afslutning forsøgt at udarbejde og gennemføre femårsplaner.

Men fælles for alle planer i den vestlige verden — og det gælder også for den lidt sørgmodige redegørelse, vi behandler her — er, at ingen af dem går ud over kapitalismens principielle rammer. Ingen af dem indebærer afgørende indgreb i den private ejendomsret og dermed i den private ejers rådighed over samfundets produktionskræfter og hans udemokratiske eneret til at lede og fordele produktion og arbejde. Derfor bliver de såkaldte planer på disse i virkeligheden afgørende områder kun til henstillinger, og da det er fuldstændig frivilligt, om de private ejere vil følge dem, bliver resultatet også derefter, for det vil de kun, hvis det passer deres profithensyn.

Det er klart, at vi går ind for planlægning. Vi ønsker en effektiv planlægning, hvis målsætninger er en effektiv udnyttelse af alle landets hjælpemidler til fordel for den arbejdende og producerende befolkning og ikke som hidtil først og fremmest af hensyn til et stadig mindre mindretals interesser.

Vi ønsker en planlægning, som stiler mod udvikling og udnyttelse af hvert eneste menneskes fysiske og intellektuelle evner og kræfter, af landets råstoffer og geografiske muligheder, dvs. fremme af videnskab og forskning, hvor Danmark faktisk står tilbage for andre vestlige lande og med hensyn til forskning på mange måder virker som et u-land, der nasser på andres resultater. Det

gælder boligpolitik, det gælder sociale og sundhedsmæssige problemer, det gælder udbygning af transport og spredning af erhvervsmæssige investeringer. Men netop redegørelsens behandling og stort set negative holdning til disse problemer er afslørende ikke blot for regeringen, men for hele det danske systems fallit.

En virkelig effektiv og progressiv planlægning er ikke mulig uden indgreb i den private sektor og uden offentlig deltagelse på områder, som hidtil har været overladt til private. Også her som på andre områder er det bemærkelsesværdigt og beskæmmende, at Danmark og de andre skandinaviske lande trods mange års socialdemokratisk regime står betydeligt tilbage for andre lande, jeg kan nævne Østrig, Frankrig og Italien, hvor der dog findes en betydelig offentlig sektor inden for pengevæsen, produktion og transport.

Det er i øvrigt også betænkeligt, at man i stedet for at stille imod en ændring af disse misforhold ikke mindst fra socialdemokratisk side prøver at holde arbejderne hen med snak om fonds, der i virkeligheden er dobbeltudbytning og ikke noget som helst andet.

Redegørelsen nævner især 3 store udgiftsområder inden for vores offentlige sektor: uddannelse og forskning, sundhedsvæsen og sociale ydelser. Det er områder, som simpelt hen er nødvendige for samfundet, for dets herskende klasse og for dets udvikling. Når man står her fra borgerlig side og græder tørre tårer over vores socialpolitik, skal man ikke glemme, at socialpolitik i meget høj grad først og fremmest tjener til arbejdskraftens reproduktion og ikke har særlig mange menneskelige aspekter.

Fælles for de sociale ydelser er, at de koster penge uden umiddelbart at give noget udbytte til gengæld. I redegørelsens omtales de da også vældig flot som gratis ydelser, som ydelser, der stilles til rådighed nærmest som en gave, og der tales om offentlig støtte og indkomstoverflytning. Det, der foregår herhjemme for øjeblikket, er en køn form for indkomstoverflytning. I virkeligheden er f. eks. mange sociale ydelser, som i andre lande i langt højere grad end hos os betales af arbejdsgiverne.

Hvad mange af de anførte tal angår, adskiller redegørelsen sig ikke fra den almindelige

[Hanne Reintoft.]

lige propagandistiske udnyttelse af statistik og tal. Man opererer med gennemsnitstal, der intet siger om den konkrete fordeling mellem forskellige grupper og områder eller om, hvordan de overflyttes fra grupper til gruppe, fra hvem og til hvem, men virkeligheden, som man smukt tilslører, er jo, at pengene overføres fra arbejderklassen til erhvervslivet og ikke omvendt.

Hvad angår disse fine gratis ydelser, er det jo så som så med gratigheden: de betales gennem skatter og afgifter, der udgør halvdelen af nationalindkomsten og oven i købet forudsættes øget til 58 pct. Men ikke alene skal skattebyrden sættes i vejret, den er asocialt fordelt; byrdefordelingen er asociel, bl. a. mosen er et udtryk for, at man lægger en stadig større del af byrderne på dem, der har dårligst råd til at betale, og nu fortsætter man med at lægge en stadig større del af udgifterne over til kommunerne, hvor skatten heller ikke er progressiv, og sådan regner man med, at $\frac{3}{4}$ af den forudsete vækst i offentligt personale skal falde på den kommunale sektor.

Ikke mindst har offentlig støtte og indkomstoverflytning mange forskellige former. I forbindelse med parcelhusene omtales indirekte støtte i form af skattebesparelser; men det er jo i virkeligheden ikke noget enestående, for med de såkaldte Kampmannske afskrivningsregler, som socialdemokratiet fik gennemført, fik man jo gennemført en uhyre indirekte støtte til de store selskaber, en indkomstoverflytning til dem fra de små skatteydere, der må betale den del af skattebyrden, som de store virksomheder unddrager sig.

Der findes og omtales i den offentlige sektor områder af, som man siger, erhvervs-mæssig karakter: statsbaner, havne og andre kommunikationsområder, energiforsyning o. lign. Som et fælles træk drejer det sig om områder, som er samfundsmæssigt nødvendige, og som kræver relativt store investeringer, men som ikke indebærer mulighed for nogenlunde hurtig og stor profit. Også gennem disse og gennem deres takstpolitik foregår en indirekte støtte og indkomstoverflytning igen fra de små forbrugere til de store selskaber.

For at konkludere overlades det offentlige samfundsmæssigt nødvendige områder, der

koster penge, mens det private forbeholder sig dem, hvor profitmulighederne er størst.

Boligsektoren er et modbydeligt og lærerigt eksempel. I efterkrigsårene, hvor regeringerne var under pres fra befolkningen og så sig foranlediget til at betragte boligspørgsmålet som i nogen grad socialt og til i hvert fald formelt at godkende borgernes ret til tag over hovedet til en fornuftig pris, var boligbyggeriet et offentligt problem og nød offentlig støtte og kontrol. Nu da boligen så at sige anerkendes som jagtområde for spekulanter, er det også private, der får overladt boligbyggeriet — vi har jo sidst set boligministerens meget nonchalante erklæring om, at hvis de sociale selskaber ikke kunne bygge, var der nok andre, der kunne. Det skal nok passe, i hvert fald så længe de får lov til at tage de huslejer, der passer dem, mens folk kan kompensere hinanden over deres skat, så de kan bo i det.

Netop når man læser redegørelsen og planerne for boligbyggeriet, får man en følelse af, at det udvalg, der har lavet denne plan, som jeg ikke er så betaget af som andre, sidder på et fjernt og ophøjet stade, hvorfra de ser ned på de almenmenneskelige problemer og nedladende overvejer, om de vil løse dem. Det gælder, når man konstaterer, som der står, villighed til at acceptere, at en stor del af indkomsten går til husleje. Ja, bevarer, folk vil gerne give noget for at bo ordentligt, og det kommer de også til. Denne villighed, som man har konstateret, har nemlig i praksis betydet, at lejens andel af den disponible indkomst er steget. I 1960 var den 7 pct., i 1967 8 pct., i 1969 efter det store boligforlig 10 pct. og i nybyggeri endda 25-30 pct.

Denne stigning er sket til trods for en stigende arbejdsproduktivitet. Fra 1960 til 1969 er byggeriets areal steget 100 pct., men arbejdsstyrken kun 40 pct., så al snak om, at det er lønningerne og udgifterne, der er skyld i fordyrelsen; kan man vist godt lægge på hylden. Man indrømmer jo også, at når lejen i nybyggeri er steget 250 pct., skyldes det grundudgifter, renter og byggeudgifter. Man prøver at klare situationen ved at tale om forvriddinger og nødvendighed af udligning, men man synes at gå ud fra fortsat accept af stigende byggepriser. I hvert tilfælde ses der ikke noget tilløb til at forsøge at overvinde denne forvriddings virkelige

[Hanne Reintoft.]

årsager, og den udligning, man tilstræber, er at presse hele boligniveauet så højt som muligt, op mod de nuværende prisers højeste niveau, tilsyneladende i blind tillid til, at folk er villige til at betale, hvad det koster. Der kan komme den dag, hvor de ikke kan betale, og så kommer vel også den dag, hvor de begynder at røre på sig.

Vi mener, at grundforudsætningen for en virkelig positiv planlægning er, at det offentlige i langt højere grad end nu griber for det første kontrollerende og for det andet selvstændigt ind på alle områder af samfundets økonomiske og produktive liv og naturligvis endnu mere, end redegørelsens målsætning giver udtryk for. Mens de private investeringers vækstrate forudsættes temmelig uforandret til 4,2 pct. p. a. i 1960-69, til 4 pct. p. a. i de kommende 15 år, så forudsættes de offentlige investeringer mere end halveret, fra 7,5 pct. til 3,5 pct. Hvad byggeriet angår, kan man i sandhed forudse det, der i planen kaldes en afdæmpning, for hvis regeringen får sin vilje, har man tænkt, at afdæmpningen skal betyde, at det går ned fra 10,5 pct. til 2,2 pct.

Man beskæftiger sig med lokalisering, geografisk fordeling og byvækst, altså med områder, der hører under egnsudviklingen. Egsudvikling er ikke blot nødvendig for de dele af landet, der som følge af kapitalens og administrationens koncentration står stille eller går tilbage, den betyder for landet som helhed, at de menneskelige, råstofmæssige og geografiske muligheder, der findes i disse områder, ellers går tabt. Redegørelsen omtaler spredt og især meget overfladisk fællesmarkedet, men der er ikke noget som helst forsøg på at imødegå og overvinde dettes meget negative virkninger på talrige områder ud over den sædvanlige abstrakte snak om at møde den skærpede konkurrence.

Man påviser virkningerne i national målestok af den hidtidige koncentration omkring hovedstadsområdet, men måske burde man i den forbindelse også have påpeget, at med Danmarks tilslutning til fællesmarkedets halve Europa vil hele landet komme til at ligge langt fra dette nye økonomiske og administrative center med påfølgende fare for, at vi virkelig bliver et u-land.

Naturligvis kan det offentlige bidrage til at rette på den skæve udvikling ved en for-

nuftig spredning af det offentlige apparat og det offentliges virksomheder. Men det er og bliver en narresut at prøve at bilde de underudviklede områders befolkning ind, at deres beskæftigelsesmæssige, uddannelsesmæssige og andre problemer løses, hvis man fortsat forsømmer de vigtigste områder, hvis man forsømmer boligbyggeriet, oprettelse af sociale institutioner, uddannelsesmuligheder og transportmuligheder. Vi finder det direkte negativt, at man i mange tilfælde ganske kritikløst f. eks. nedlægger bestående jernbaner i stedet for at modernisere dem og koordinere trafikken. Jeg kan som eksempel nævne Himmerlandsbanerne, og det vil gælde endnu mere, hvis turen kommer til Salling og Thy. Både Thisted og den omsider opførte Hanstholm havn kommer så faktisk til at hænge i luften, og det samme gælder jo disse mange penge, man forærer private virksomheder for at flytte ud; hvis ikke det nødvendige sunde grundlag for en egentlig egnsudvikling er til stede, hjælper det ikke noget.

Egsudvikling og landsplanlægning er og bliver narresutter, når samtidig private selskaber udelukkende ud fra profithensyn eller i talrige tilfælde også på grund af manglende dygtighed — for manglende dygtighed er der nok af i vores erhvervsliv for øjeblikket — samtidig nedlægger eller flytter bestående virksomheder.

I modsætning til de hidtidige forhold såvel som til perspektivplanens kapitalistiske målsætning burde det offentlige selvstændigt gribe aktivt kontrollerende og investerende ind på områder, som det private nu har forbeholdt sig selv, fordi det giver et godt afkast. Pengevæsen, industri og handel er områder, hvor man skulle gribe ind. Og det er jo ikke ét eneste øjeblik et spørgsmål om midler eller om den meget omtalte kapitalmangel, for det offentlige råder over halvdelen af nationalindkomsten, så det er viljen, det drejer sig om. Denne manglende målsætning gælder ikke blot den nuværende borgerlige regering, men også dens forgænger. Det afslører også talen om, at fonds simpelt hen er et forsøg på at få arbejderne til at tænke på noget andet end de gamle, men ikke mindre vigtige krav om kontrol, om medbestemmelse, om nationalisering og om offentlige investeringer. Hvis viljen havde været til stede med rådighed over en

[Hanne Reintoft.]

stor del af nationalindkomsten og med et arbejderflertal i 1966-67, så havde man haft både økonomiske og politiske midler til i hvert fald at begynde.

Kravet om at gennemføre kontrol er og bliver et nødvendigt krav. Det gælder med hensyn til udenrigshandelen, for samtidig med at krav om forbrugsnedskæring som følge af valuta- og handelsoverskud går som en rød tråd gennem hele redegørelsen, forudsættes det, at hjemmemarkedet i stigende grad dækkes gennem import. Man regulerer forbruget ved at gøre de dårligst stillede endnu ringere stillede, mens ingen tænker eller taler om de velhavendes luksusforbrug og dettes indflydelse på valutabalancen. Kontrollkravet gælder også den prisdannelse, man tillægger en regulerende indflydelse: selv om man regner med og tilstræber en koncentration, f. eks. inden for forædling og omsætning i fødevarerbranchen, og selv om denne stordrift skulle billiggøre omkostningerne i disse led, forudsættes det, at landbrugsproducenten vil få en stadig mindre del af de priser, forbrugerne må betale. Den prislov, man er ved at gennemføre, viser, at det, man tilstræber, er en fortsat indkomstoverflytning fra producent og forbruger til de store selskabers anonyme aktionærer.

Et så vigtigt spørgsmål som vores lands råstoffer og deres anvendelse tager man ganske overfladisk på, og det kan jeg godt forstå, for det, man laver, er heller ikke særlig heldigt. Hvad angår f. eks. de nu aktuelle oliefund, har man ja fra politisk ansvarlig side overladt udnyttelsen til de fire af de amerikanske olieselskaber, hvis navne på forskellig ubehagelig måde er blevet kendt rundt omkring i verden sammen med Mærsk-koncernen, som just heller ikke har noget særlig godt ry i den danske befolkning. Almindeligvis fremstilles det næsten som en filantropisk gestus, at disse ædle selskaber vil påtage sig udgifter, fordi vi ikke skulle have råd til at klare dem selv. Sagen er jo, at vi for længst har betalt disse investeringer i form af skatter, som disse forskellige udenlandske og indenlandske selskaber på asocial måde har unddraget sig.

Det er naturligvis ikke nok at kræve offentlig kontrol, offentlig investering og nationalisering; afgørende bliver i sidste ende, hvem der leder disse virksomheder, og i hvis

interesse det sker. Redegørelsen beklager, at de enkelte sektorer og administrative niveauer, dvs. stat, amt og kommune, kan disponere suverænt. Alle erfaringer viser imidlertid, at en virkelig og demokratisk planlægning ikke blot er et administrativt spørgsmål, men også et demokratisk. Derfor er virkelig planlægning nøje forbundet med krav om folkelig medbestemmelse; det gælder for arbejderne på den enkelte fabrik, i de enkelte brancher og i landsmålestok og tilsvarende for andre befolkningsgrupper.

På linje hermed burde en perspektivplan udformes sådan, at den kunne sættes til diskussion i befolkningen, og sådan at man lyttede til befolkningens råd og meninger i stedet for at tage det som én fornærmelse, når folk kommer herind for at sige, hvordan de opfatter det hele. Det tilstræbes ikke og vil ikke blive tilfældet, men én ting kan enhver vurdere: her er den nuværende regerings vurdering og målsætning, og den viser, at regeringens politik på vigtige sociale og kulturelle områder ikke blot betyder stagnation, men direkte nedbrydning og forringelse af det, man tidligere har opnået. Den viser, at hvis regeringen vil fortsætte, burde den have dømt sig selv, men redegørelsens oversigter over udviklingen i 60'erne viser også, at ondets rod går længere tilbage end til dannelsen af denne regering, og derfor står valget for det danske folk ikke blot mellem den nuværende og en anden regering, men mellem den politik, der føres, og en anden politik. Mange års erfaringer viser, at en sådan ny politik får arbejderne ikke ved samarbejde til højre, men ved aktiv samling til venstre, ikke på et tilfældigt personligt grundlag, men om en fælles planmæssigt fastlagt politik, hvis hele perspektiv viser fremad på en helt anderledes sund og demokratisk måde.

Kai Moltke: Ja, vi befinder os jo heldigvis i den lykkelige situation, at disse linjer, som er fastlagt i perspektivplanen, ikke er noget, som står over for deres umiddelbare realisering; jeg vil have lov til at betragte den som et oplæg til diskussion blandt befolkningen i den kommende tid og overhovedet til en grundig drøftelse af tingene, før man træffer afgørende dispositioner og beslutninger, som kan indvirke på det fremtidige område.

Jeg skal begynde med et par af de bræn-

[Kai Moltke.]

dende problemer, som hedder på den ene side trafikproblemerne og på den anden side boligproblemerne. Trafikproblemerne har efterhånden taget meget mærkelige former herhjemme, og derfor vil det måske være klogt at tage sit udgangspunkt i en forholdsvis fornuftig stillen problemerne op: hvad er det egentlige formål med trafikken? Ja, det er blevet sagt af en socialistisk klassiker engang, at spørgsmålet om socialisme er at finde den korteste og den billigste vej fra producent til forbruger, og man kunne vel tilføje: også fra hjem til arbejdsplads. Havde man taget sit udgangspunkt i disse hensyn, tror jeg vi havde været forskånket for en hel del af de kalamiteter, som vi har i øjeblikket.

Hvis vi skal se på en af de gamle skader, hvor man står stillet over for gamle kendsgerninger, tror jeg, man i dag må erkende, at hvis vi havde haft planlægning lidt tidligere, så havde vi ikke haft den alt tiltrækkende polyp København, så havde vi haft en udvikling med ligeligere fordeling af fabrikker og erhvervsmuligheder, og vi havde ikke haft denne sammenstuvning, som har ført alt muligt med sig.

Jeg kan ikke lade være med her at nævne en anden af socialismens klassikere, nemlig Lenin, som i sin tid, da man spurgte, hvordan fremtidens byer ville komme til at se ud, svarede H. G. Wells: jeg håber, de vil blive betydelig mindre end disse koncentrationer, som vi hidtil har.

Jet tror, det i og for sig er fornuftigt at tage i overvejelse, om vi ikke er ved at kvæle os selv i en sådan centralisation af arbejdskraft, administration og erhvervsvirksomheder, at man er kommet i et skævt forhold, som gør både perspektiv og fremtidige planer betydelig vanskeligere.

Jeg tror altså, at når man vil tage den centrale planlægning, er det et demokratisk princip, at man begynder med egnsplanlægningens behov og efter nedefra at have hørt synspunkter, muligheder og behov først i anden omgang når frem til den centraliserede og retningsgivende planlægning.

Nu står vi over for dels frygten for, at de produktive lag i samfundet bliver en stadig smallere del af befolkningen, på den ene side begrænset af uddannelse, på den anden side begrænset af pensionisterne. Allerede det er

jo en advarsel, og jeg er for så vidt enig med fru Grethe Philip i, at man skal være i høj grad forsigtig med at placere alle investeringer og alt for store investeringer alene i løsningen af trafikproblemer.

Jeg hørte med interesse hr. Ivar Nørregaards tale om stillingtagen til finansiering osv. af de store broprojekter, hvor Salt-holm og Øresundsbro blev stillet over for Storebæltsprojektet. Der må jeg sige med det samme med nogen bekymring, at det forekommer mig, at kulturpolitikeren hr. Niels Matthiasen i nogen grad har påtaget sig at tilbyde sig som en slags rigsmæglingmand i en konflikt inden for den borgerlige koalition, inden for de siddende regeringspartier. Om der er tilstrækkelig saglig basis for hr. Niels Matthiasens forslag til, at der kan komme noget positivt ud af en sådan optræden som rigsmæglingmand, vil jeg have lov til at sætte et spørgsmålstegn ved. Jeg vil i høj grad advare imod, at man her stiller spørgsmålet op på den måde, at man kan skaffe udenlandsk finansiering til begge projekter, man kan indføre bropenge eller broafgifter eller alt det andet. Jeg tror, man må erkende, at det at gå i gang med to sådanne projekter i den givne situation er at berøve sig mulighederne for bygning af sunde socialinstitutioner, hospitaler, børneinstitutioner og alt det øvrige, som der er brug for. Og jeg tror samtidig, at det at disponere over arbejdskraft netop i en sådan periode, hvor de produktive lag i befolkningen er skrumpet ind, vil være en meget dårlig tjeneste på adskillige andre områder.

Derfor skal jeg for mit vedkommende en passant, mens vi har diskussionen om det, advare imod det og sige, at jeg tror, man ville gøre meget klogt i at finde sine ben, se på betalingsbalancen, se på den arbejdskraft, der er til rådighed, og i alle tilfælde ikke kaste sig ud i mere end ét af de store projekter, der er tale om her.

For mit vedkommende skal jeg ikke gøre nogen hemmelighed af, at jeg indstændigt vil tilråde, at man foreløbig nøjes med Salt-holmprojektet, for det kan jo ikke være meningen, at hele Københavns omegn skal præges af støj og usundhed på enhver facon. Hvis man ser på de teknisk beregnede omkostninger, vil jeg kun sige om det problem, at det ikke alene er et spørgsmål om, hvad der teknisk er billigt, men også et

[Kai Moltke.]

spørgsmål om, med hvilken pris den jord, der skal eksproprieres f. eks. ude på Amager, skal betales efter sidste ejendomsvurdering — for i virkeligheden kunne man måske godt lægge et par milliarder oven i regnskabet, som kun gælder de rent tekniske anlægsomkostninger. Jeg mener altså, at der er en vis sund fornuft i, netop hvor man erkender, at de produktive lag i befolkningen er svindende i forhold til helheden, at sige: lad os nu endelig ikke binde os til sådanne fantasi-løsninger. Jeg tror ærlig talt heller ikke, at øjeblikket er det mest gunstige for udenlandsk finansiering, selv om man ville opkræve bropenge og indføre en vis form for selvfinansiering.

Der næst er der et andet spørgsmål. Begyndelsesfaktoren i det, som man kalder de i øjeblikket uproduktive lag, er uddannelsesområdet, og udgangspunktet må derfor tages i uddannelsesområdet. Hr. Poul Dam henviste her til de sidste års udvikling i USA med den på grund af den tekniske revolution stærkt reducerede arbejdstid i en række virksomheder. Jeg vil da sige, at med de tekniske ting, som er til rådighed i det danske samfund, skulle det vel være en fuldstændig naturlig ting, at man også her når til en forkortelse af arbejdstiden gennem rationel tilrettelæggelse og rationel udnyttelse af arbejdskraften. Derfor vil jeg stærkt tilråde, at man her ser på tingene, som de er, og så rejser spørgsmålet: hvad skal den øgede fritid bruges til?

Jeg hørte hr. Poul Dam rejse det tillokkende perspektiv, at når arbejdstiden var så kort, at den ikke optog hele dagen, skabte man sig indbringende bivirksomhed i den del af dagen, der er tilbage. Jeg tror, problemet må stilles op på en anden måde. Når man frem til en nødvendig arbejdstidsforkortelse, må en sådan forkortelse muliggøre uddannelse for ganske almindelige mennesker efter den reducerede del af tiden på arbejdspladsen, det vil sige, at for en vis sektor af uddannelsen får man slettet grænsen mellem dem, som er beskæftiget ved

materiel og ved immateriel virksomhed i form af uddannelse og studium.

Man kan sige: ja men det gælder jo ikke på alle områder. Nej, det gælder ikke på en række specialisområder, men det er sådan, at en række specialuddannelser, en omlægning af uddannelsen osv. vil gøre det muligt for arbejdende mennesker samtidig at skaffe sig en passende adgang til uddannelse. Det er det, den øgede fritid skal bruges til, det er det, som skal gøre, at der ikke står en sort streg mellem den produktive del af befolkningen og de såkaldt uproduktive. For tendensen i vor tid går netop i retning af en fornuftig tilrettelæggelse af arbejdet og i retning af at muliggøre, at man foretager sig andre nyttige ting i sin fritid. Nu får vi jo uddannelsesproblemerne frem gang på gang, og jeg skal kun angive disse korte retningslinjer her.

Det næste, som jeg ærlig talt må sige at jeg er betænkelig ved, er, at man rejser problemet om en yderligere huslejereform, som man kalder det; jeg er betænkelig ved de planer, man her har for fremtiden. Man har brugt udtrykket, at lejerne i det lange løb må betale produktionsprisen. Det lyder sådan set smukt, men det rejser igen det spørgsmål, om unaturligt høje priser på jord og en dårlig realkreditreform skal medføre, at folk skal betale for meget i husleje og derigennem tvinges til at rejse lønkrav på arbejdspladserne for at få dækning og dermed forringe den konkurrencedygtighed, som ellers kunne præge vort land.

Rosing: En planlægning for kommende indsats er ikke nyt for Grønlands vedkommende. Grønlandsudvalget af 1960 skitserede i sin betænkning, der udkom i 1964, en 10 års udviklingsplan, der skulle gælde indtil 1975. Det er den plan, som fortsat gælder i specificeret form, den udviklingsplan, der trods protester fra visse befolkningsgrupper, fordi den har alt for mange mindre gode sider og sørgelige menneskeskæbner i sit kølvand, gennemføres uændret.

Denne perspektivplan for Grønland, der

[Rosing.]

fylder 25 sider af bogen, har været forelagt Grønlandsrådet i skitseform under møderne i juni og december i fjor. Planen er således ikke ny for de medlemmer, der også er medlemmer af Grønlandsrådet. Noget anderledes er det med de øvrige medlemmer af folketinget.

Man kan vel ikke sige andet, end at det forelagte arbejde er veludført med nøgterne vurderinger, men med mange usikkerhedsmomenter. Jeg anser denne plan for at være et godt diskussionsgrundlag i den kommende tid og håber at se denne plan i grønlandsk version i den nærmeste fremtid.

Det første, der står klart for enhver læser, er, at det ønskes, at Danmarks økonomiske indsats for Grønland fortsættes i de kommende 15 år, men med dæmpet stigningstakt.

Det andet er, at man som hidtil bygger planerne med fiskeriet som eksistensgrundlag. Deri ligger også mange usikkerhedsmomenter. Ifølge dette grundlag regner man således også med, at koncentrationspolitikken bliver bevaret, hvilket spørgsmål jeg kommer tilbage til.

Det kan også konstateres, at man ikke er alt for optimistisk indstillet over for spørgsmålet om, hvorvidt der inden for tidsrummet kunne være tale om andre erhvervs-mæssige og økonomiske muligheder, f. eks. i form af udbygning af turisme og udvinding af mineralforekomster. Det er da også usikkerhedsmomenter, det er spørgsmål, som kun tiden kan besvare klart.

Det er klart, at man ikke kan lægge planerne op, før man nogenlunde kan fastslå, hvordan befolkningsgrundlaget vil blive i den kommende periode. Vi har i den forløbne tid set flere eksempler på befolkningsprognoser, som har slået fejl. Perspektivplanens befolkningsprognose er efter min bedømmelse i høj grad realistisk.

Man har jo i de seneste 4—5 år konstateret dalende frugtbarhed i den grønlandske befolkning efter indførelsen af familieplanlægning — dog i mindre målestok — og anvendelsen af præventive midler. Denne tendens er således indregnet i beregningen.

Ifølge prognosen forøges den indfødte befolkning med ca. 10.000 til 49.000 i 1985. Udbuddet af grønlandsk arbejdskraft forventes at stige fra 12.000 personer i 1970 til

knap 19.000 personer ved udgangen af perioden, og de disponible indkomster, når skatterne er steget fra 10 til 25 pct., antages at blive fordoblet, fra 400 mill. kr. i 1970 til 800 mill. kr. i 1985.

Statens samlede nettoudgifter vil udgøre 10 milliarder kr., hvoraf 4 milliarder kr. anvendes til investeringer, resten til driftsudgifter.

Af tabellerne 10 og 11, som viser henholdsvis kommende investeringer og statens driftsudgifter, kan der bl. a. konstateres ret store udgifter til grønlandernes uddannelse. Dette er vi glade for og betragter som et af de vigtigste punkter i perspektivplanen. Det er vort fælles mål, som sikrer såvel den yngre generation som de kommende muligheder for alsidig beskæftigelse i fremtiden.

I hovederhvervet, fiskeriet, skønnes investeringerne at blive ca. 425 mill. kr., hvoraf ca. 40 pct. forventes anvendt til fiskerifartøjer og resten til industrianlæg, fiskerihavne og serviceanlæg.

Fra grønlandspolitisk side har vi ønsket forøgelsen af trawlerflåden for derved at sikre fiskeriet også i de tilfælde, hvor klimaet ændrer sig til det værre. En sådan fiskeriflåde kan jo følge torsken, hvor den findes og giver fortsat mulighed for beskæftigelse på fabriksanlæggene. Men vurderingen af, hvad man kan opnå i fiskeriet, finder jeg lovlig optimistisk, idet man regner med, at fiskeriets driftsunderskud skulle kunne reduceres fra 20 mill. kr. til 6 mill. kr. i 1985. Her er det afgørende, om torsken forbliver i grønlandske farvande. I modsat fald må man regne med ret store omkostninger, hvis fiskepladserne kommer til at ligge langt borte fra produktionsstedet.

Som enhver kan forstå, er ensidighed i erhvervene stadig iøjnefaldende i Grønland. Det er derfor vigtigt, som Grønlandsrådets sekretariat var inde på det, at man i forbindelse med denne perspektivplanlægning på ny foretager vurdering af andre erhvervs-muligheder end fangst, fåreavl og fiskeri eventuelt ved nedsættelse af en ekspertgruppe. Desuden er det ønskeligt nærmere at undersøge muligheden for skabelsen af grønlandske fællesskaber i form af forskellige andelsforetagender. Men dette kan ikke ske uden et større oplysningsarbejde og indsættelse af den længe ventede konsulenttjeneste. En fornuftig og efter grønlandske for-

[Rosing.]

hold afpasset rådgivning på dette område er en nødvendighed, dersom større fællesskaber skal skabes i den kommende tid.

Jeg skal ved denne lejlighed ikke komme nærmere ind på andre spørgsmål end følgende to. Det første er, at man efter drøftelsen af perspektivplanudkastet i Grønlandsrådet har ændret prognosen vedrørende spørgsmålet om afvandring til Danmark. I den oprindelige plan har man regnet med, at ca. 6.000 grønlændere, indtil perioden er udløbet, skulle søge arbejde her i Danmark. I den nu trykte perspektivplan har man reduceret dette tal til 1.700. Dette kan jeg bedre lide end den første prognose ud fra den betragtning, at vi i Grønland har brug for og vil bevare så mange som muligt af de folk, som har en god uddannelse. At søge et arbejde her i landet må være en frivillig sag. Spørgsmålet indebærer også mange usikkerhedsmomenter, som afgøres af mange faktorer, vedrørende mulighederne for at få arbejde i selve Grønland i den kommende tid. Jeg er således glad for at konstatere den forsigtige vurdering, der er anlagt på dette område.

Det andet er, at det af perspektivplanen klart kan ses, at befolkningskoncentrationen fortsættes uændret. Dette finder jeg meget betænkeligt, ligesom jeg under Grønlandsdebatten sidste år har redegjort for mine synspunkter om dette spørgsmål. For at der ikke skal opstå misforståelser, vil jeg sige, at jeg var en af underskriverne af G-60s udviklingsplan, hvor man bl. a. fastslog, at det var en nødvendighed for fiskeriets udvikling, at befolkningen samlede sig på færre steder, dér, hvor fiskemulighederne fandtes og en stedlig udbygning var mulig. Men dengang var fiskerimulighederne anderledes.

Det må siges, at Danmarks indstilling til løsningen af vore problemer og de dermed forbundne store økonomiske ofre er beundringsværdig, og det har jeg takket for ved forskellige lejligheder.

I alle disse planers gennemførelse ligger en god vilje. Det kan man ikke tage fejl af. Der er sket store materielle forbedringer i det grønlandske samfund takket være denne økonomiske og menneskelige indsats, men det må ikke benægtes, at denne eksplosive udvikling er en meget hård kost for den grønlandske befolkning, der pludselig måtte

gå ind i en teknisk tidsalder, hvor de ikke havde forudsætninger for at deltage i opbygningen af Grønland i større målestok.

Den forløbne tid har således vist, at der trods materielle forbedringer er opstået mange menneskelige problemer, som penge alene ikke kan klare. Denne uheldige udvikling mærkes især i udviklingsbyerne, hvor ophobning af mange mennesker, hvis forudsætninger for at indstille sig på et moderne liv er meget forskellige, har skabt og stadig skaber alt for mange sørgelige menneskeskæbner.

Fortsættelsen af denne koncentrationspolitik vil betyde en forværring af sådanne tilstande samt af den arbejdsløshed, som perspektivplanen også må indrømme eksisterer. Men politik går ud på, at man må have mulighed for at ændre tidligere politiske beslutninger, når det viser sig, at resultaterne ikke svarer til forventningerne, især når som her indsatsen for Grønland drejer sig om at gøre det bedste for grønlænderne.

I den anledning vil jeg gerne henstille til myndighederne, at man er lydør over for de ønsker og forslag, der sigter på at tage flere menneskelige hensyn, når perspektivplanen skal gennemføres. Efter min forståelse af situationen er det nødvendigt at dæmpe koncentrationspolitikken også på baggrund af de usikkerhedsmomenter, der er udtrykt i denne plan.

Jeg vil håbe, det må lykkes at finde balance i arbejdet med at udvikle det grønlandske erhvervsmaessige og økonomiske liv og med at skabe gode og menneskevenlige forhold for den grønlandske befolkning.

Dagmar Andreassen: Det er vist ikke for stærkt sagt, at der er en forståelseskluft i den danske befolkning. Lidt forenklet fremstillet er der en tilsyneladende meget stor gruppe, der mener, at det offentliges udgifter kan man godt sætte i vejret, når bare man udskriver mere i skat, og så er der en anden tilsyneladende meget mindre gruppe, der mener, at det offentliges udgifter kan man kun sætte i vejret, hvis man sætter produktionen i vejret. Der er ikke megen dialog de to grupper imellem, og hvis den skal skabes — og det ville efter min bedste overbevisning være en lykke — så er perspektivplanen det mulige redskab.

Der er nogle, der mener, at perspektivpla-

[Dagmar Andreassen.]

nen er chokerende læsning, men der kan nu også være en vis beroligelse i at få bange anelser lagt på bordet som kendsgærninger. Jeg vil sige, at der for mange erhvervsfolk vil være megen optimisme at hente på de første 97 sider. Her siges det, at vor velstand afhænger af produktionens størrelse, og at produktionens størrelse afhænger af de vilkår, man giver de producerende virksomheder. For nogle lyder det nok som selvfølgegheder, men det er i hvert fald tilgiveligt, hvis der er folk uden for Christiansborg, der ikke mener, at det har været generelt forstået her, at det hænger sådan sammen.

Det fremhæves gang på gang i perspektivplanen, at erhvervene ikke kan klare de forventninger, man stiller til dem, hvis der ikke stilles de fornødne ressourcer til rådighed. Og da arbejdskraften hører til de ressourcer, som det offentlige vil lægge større og større beslag på, må der stilles mere kapital til rådighed, så industrien kan erstatte arbejdskraften med maskiner. Det siges mange gange på de første 97 sider, at kapital er en forudsætning, men det siges også, at det ikke er nok. Allerede på side 14 lyder det:

„Rent bortset fra de politiske komplikationer vil det være væsentligt at udforme skattesystemet således, at man undgår, at de hurtigt øgede skatter og afgifter i sig selv kunne svække incitamenterne til den ønskede fremgang.“

Embedsmandsgruppen har ikke villet sige rent ud, at skatterne på arbejdsindtægt allerede er så høje, at de svækker incitamenterne. Det betænker jeg mig ikke på at sige. En produktionsstigning på 7 pct. i det skattefrie år indicerer jo faktisk også, at mange gerne ville løbe lidt stærkere, hvis det lønnede sig bedre.

Man kan også læse, at vi må have mere samarbejde imellem forskningen og industrien. Vi må udnytte vort relativt høje uddannelsesniveau til at fremstille særlig avancerede produkter, og vi må direkte engagere forskerne i at løse konkrete opgaver; det kaldes også målforskning. Embedsmændene udtrykker det således på side 29:

„Et andet eksempel er forskningen, hvor det ikke er tilstrækkeligt at konstatere, at forskning er en nødvendig forudsætning for økonomisk fremgang, men

hvor det er vigtigt at identificere netop de felter, hvor den begrænsede forskningskapacitet kan sættes ind til gavn for produktion og samfundsudvikling.“

Hvis der herefter stadig er nogen, der beklager, at erhvervslivet udnytter forskningen til profit, så har embedsmandsgruppen i hvert fald påpeget, at det faktisk er meningen.

Der trænges også til forståelse for, at vi ikke kan forvente, at de eksisterende store virksomheder kan løse alle vore produktionsproblemer i fremtiden; der må nye virksomheder til. På side 96 er det udtrykt således:

„Samtidig er det påtrængende nødvendigt, at der i denne fase“

— her henvises til 1970'erne —

„opnås en hurtig udvikling af eksporten, som næppe kan tilvejebringes uden skabelse af nye virksomheder, udvikling af nye produkter og nye produktionsmetoder osv.“

På side 56 går forfatterne endnu videre, og jeg synes, de rammer næsten i plet. Hør her:

„Ét er imidlertid, at en høj investeringsaktivitet i sidste instans bliver katalysatoren for den fortsatte produktivitetstigning. Noget andet er, at disse investeringer ikke kommer „af sig selv“, men — ligesom de andre elementer — beror på det erhvervsmæssige klima som helhed.“

Tydeligere kan det vist ikke siges. Hvad er så det erhvervsmæssige klima som helhed? Ja, det kan der siges meget om, og jeg skal nok lade være med at komme med alt for mange eksempler. Men det er bl. a. et klima, hvor optimisme og initiativ omsat i produktiv handling ikke omgående gøres til en odios handling, såfremt resultatet skulle blive, at indtægten kom til at ligge lidt over det jævne danske gennemsnitsniveau.

Selv om misundelsens brød er stort, kan vi jo ikke leve af det. Vi må simpelt hen have et bedre klima for nyetablering af virksomheder og for de virksomheder, som allerede er etableret, ikke for erhvervslivets egen skyld, men for samfundets velstands skyld.

Jeg vil opfordre regeringen til at gøre sig klart, hvad der forbedrer det erhvervsmæssige klima som helhed, og så handle efter det.

Arbejdsministeren (*Lauge Dahlgaard*):

Hr. Poul Dam var inde på, at perspektivplanlægningen ikke var en spådom om, hvordan Danmark ville se ud ikke i 1984, men i 1985, og hvis den var det, ville det vise sig at være en forkert spådom.

Andre har været inde på, at perspektivredøgørelsen ikke er et program, der siger: sådan og sådan ønsker vi at det skal være her i landet i 1985.

Begge dele er rigtige. Perspektivredøgørelsen er en analyse af udviklingstendenser, en analyse, der har til formål at blotlægge udviklingstendenser, stille problemer op, give vurderingsgrundlag for de beslutninger, der politisk og administrativt skal træffes i de nærmeste år.

Der kunne over perspektivredøgørelsen stå den sentens, der står et sted ude i Vandrehallen: Vælg og vrage, mens det er dag. Nu bruger perspektivredøgørelsen ikke så kernefulde udtryk, den taler om at prioritere, men det betyder det samme, det betyder, at hvis man vil vælge noget, må man vrage eller dog i det mindste give afkald på noget andet. Det fremgår også af perspektivredøgørelsen, at det at gøre dette på et fornuftbetonet grundlag kræver en ganske indgående analyse.

Der kunne i forordet til perspektivredøgørelsen stå lidt om, at hvis man er ude at gå og gerne vil vide lidt om, i hvilken retning man går, så nytter det ikke, at man kigger lodret ned i jorden, for så kommer man til at gå på en fuldstændig tilfældig måde, man må somme tider kaste et blik ud i horisonten og tage bestik, og det kan godt være, at når man så kommer frem, ser der lidt anderledes ud, end man egentlig troede; ikke desto mindre har man i så fald båret sig forstandigt ad som vandringsmand.

Jeg kan ikke komme ind på alle de mange forskelligartede spørgsmål, der har været rejst og er blevet gjort til genstand for drøftelse her i dag. Men jeg skal fremdrage nogle af de ting, som jeg anser for mest centrale, og gøre dem til genstand for kommentarer i generel form.

Et af de spørgsmål, man har været inde på, er, om man, hvis man skal vælge og vrage, da skal vælge en offentlig sektor, der er så stor som den, perspektivredøgørelsen nævner muligheden af, hvis forskellige udviklingstendenser sætter sig igennem.

Jeg hører til dem, der ikke mener, at der kan fastsættes nogen bestemt procentsats for, hvor stor den offentlige sektor skal være, og hvor stor den private sektor skal være; det må naturligvis i høj grad også afhænge af, hvad der er i henholdsvis den offentlige sektor og den private sektor. På den anden side finder jeg det ganske klart, at en udvikling af den offentlige sektor angivet med en vækst i skattetrykket fra i øjeblikket 45 pct. til omkring i underkanten af 60 pct. er et skræmmende perspektiv. Det vil i virkeligheden ikke blot være noget, der betyder, at så og så stor en del af vore ressourcer skal bruges inden for den offentlige sektor; det er i virkeligheden et spørgsmål, der også har indflydelse på, hvor store vore ressourcer er. Et beskætningsniveau af det omfang vil øve indflydelse på arbejdsindsats og initiativ og vil gøre denne indflydelse gældende i negativ retning. Derfor må det, uanset at man ikke kan sætte et klart skel imellem, hvor stor den offentlige og den private sektor må blive, alligevel være sådan, at de skattemæssige betragtninger, der kan anlægges, også har realøkonomiske virkninger, som må få os til at vige tilbage for en sådan udvikling.

Derfor er det også værdifuldt, at det er slået fast både i perspektivredøgørelsen og af de fleste ordførere her i dag, at hvis den offentlige aktivitet udvides i samme tempo som hidtil, og hvis socialpolitikken udbygges i det hidtidige tempo og efter retningslinjer som dem, vi er vant til, herunder sådan, at sociale goder i stigende grad stilles til rådighed for alle uanset indtægt, ja, så vil det medføre en sådan kraftig og betænkelig stigning i skattetrykket.

Der kan ikke være tvivl om, at enhver offentlig udgiftsforøgelse vil kunne mærkes skattemæssigt af alle befolkningsgrupper og i hvert fald meget langt ned i indtægtsgrupperne. Også den faglærte arbejder og den ikke-faglærte arbejder med rimelig beskæftigelse vil komme til at bidrage; hver gang man udvider aktiviteten i den offentlige sektor, vil han kunne se det på sin skattebillet. Det vil være virkelighedsflugt at forestille sig noget som helst andet.

Derfor er der næppe tvivl om, at vi i de kommende år i stigende grad vil blive stillet over for krav fra samtlige befolkningsgrupper om, at vi mere bevidst end hidtil over-

[Arbejdsministeren.]

vejer en harmonisering af udviklingen i den erhvervsaktive og den ikke-erhvervsaktive befolknings forbrugsmuligheder, og at vi ved enhver beslutning om forøget offentlig indsats har i erindring, at den sker på bekostning af ressourcer, som ellers kunne være til rådighed for andre formål, herunder eventuelt for erhvervslivets indsats.

Man har været inde på spørgsmålet om gratisprincippet eller i højere grad end hidtil at nå frem til en tilstand, hvor der betales helt eller delvis for en række af de ydelser, det offentlige stiller til rådighed.

Hr. Poul Dam var inde på spørgsmålet i en meget tilspidset form; han sagde: ja, det kan godt være, man skal se på det, men i øjeblikket er det jo sådan, at skatterne er så store, at det, der er tilbage, slet ikke gør det muligt at tænke realistisk på, at man også skulle betale for de offentlige ydelser. Det er en udtalelse, der for mig at se godt kan være et egnet udgangspunkt for videre overvejelser om dette spørgsmål.

Man har særlig nævnt dette spørgsmål om gratisprincippet eller i hvert fald en vis normalisering af prisdannelsen i forbindelse med boligpolitikken. Der er i de senere år fremkommet en række redegørelser om boligpolitikken fra forskellige sagkyndige og upolitiske udvalg. Den perspektivredegørelse, vi drøfter i dag, lægger også så megen vægt på boligspørgsmålets betydning for den samfundsøkonomiske styring, at den har et væsentligt afsnit om dette. Den peger stærkere end de tidligere redegørelser på, at forholdene på boligmarkedet nu er ved at ændre karakter. Boligmangelen i ordets økonomiske betydning er ved at være overvundet, i hvert fald uden for hovedstadsområdet.

Fælles for de mange sagkyndige redegørelser, vi inden for det sidste halvandet års tid har fået, er, at de påpeger en række samfundsøkonomiske konsekvenser, sociale tilfældigheder som resultatet af den hidtidige boligpolitik. Det er også fælles for dem, at de anbefaler en normalisering af prisdannelsen på boligområdet og peger på, at de sociale og familiepolitiske hensyn bør kunne varetages på en måde, der ikke medfører forvridninger af prisdannelse og ressourceanvendelse inden for bolig- og byggeområdet.

Nu er det sagt flere gange her i dag — og jeg er enig i det — at embedsmænd og sagkyndige udvalg ikke skal vælge og vrage for politikerne, det skal politikerne nok selv finde frem til.

Jeg føler alligevel trang til at sige — og jeg kan vel gøre det uden at blive lynchet, eftersom der ikke er så forfærdelig mange i salen i øjeblikket — at der jo nu efterhånden fra så mange af hinanden uafhængige sagkyndiges og neutrale rådgiveres side er tilråbt politikerne advarsler over for de samfundsøkonomiske konsekvenser af boligpolitikken, at man nok nogle steder vil føle det som noget af et politisk problem, om man vedblivende kan sidde disse sagkyndige udtalelser overhørig; det tror jeg ikke man kan. Spørgsmålet om at normalisere prisdannelsen inden for boligområdet må indtage en vigtig plads i de overvejelser, der går forud for revisionen af boliglovgivningen, som udløber i 1973.

Fru Grethe Philip stillede spørgsmålet: hvad skal man nu foretage sig på grundlag af perspektivredegørelsen? Hr. Langkilde stillede mere konkret det spørgsmål, om der nu sker noget i centraladministrationen med hensyn til at styrke planlægningsfunktionen dér.

Til det sidste spørgsmål vil jeg gerne for det første sige, at selve udarbejdelsen af perspektivredegørelsen utvivlsomt har haft gavnlige virkninger i henseende til, at man i de enkelte departementer og direktorater har fået udvidet fornemmelsen af, hvilken sammenhæng man hver især sidder og arbejder inden for, og det er jo et led i planlægningen.

Dernæst kan jeg oplyse, at det embedsmandsudvalg, der for godt et halvt års tid siden blev nedsat til at overveje centraladministrationens organisation og arbejds- gang, også har spørgsmålet om en styrkelse af departementernes planlægningsfunktion blandt sine arbejdsopgaver, som forventes afsluttet inden efterårssamlingen.

Til fru Grethe Philip vil jeg gerne sige, at perspektivredegørelsen naturligvis skal følges op på mange måder. Den indgår nu i den offentlige debat — det er én ting — den vil blive drøftet i folketingets investeringsudvalg — det er også en vigtig ting — og så vil der efterhånden, regner jeg med, på en række områder ske en udmøntning og en

[Arbejdsministeren.]

nærere detaljering af de problemer, perspektivredøgørelsen har stillet op.

Jeg skal nævne et par tilfælde, hvor man allerede nu kan forudse, at dette vil være tilfældet. Et af de væsentligste og vist for mange lidt overraskende forhold, som perspektivredøgørelsen peger på, er, at vi må påregne overskud af arbejdskraft inden for bygge- og anlægssektoren i de kommende år. Det siger sig selv, at heraf følger ganske alvorlige og vanskelige omstillingsproblemer. Det er klart, at det er påkrævet at trænge dybere ind i den problematik, der her er tale om. Det drejer sig om en nøjere vurdering af de tekniske, organisatoriske, strukturmæssige og de kommercielle udviklingstendenser inden for branchen og betydningen heraf for omfanget og den uddannelsesmæssige tilpasning af arbejdsstyrken. Disse spørgsmål vil snarest blive taget op sammen med de parter, der er mest interesseret i disse forhold, i form af et udvalgsarbejde, der formentlig vil komme til at foregå under auspicer af det kommende Byggeriets Udviklingsråd.

Dernæst er det påtrængende snart at komme videre med den del af perspektivredøgørelsens problemstilling, som drejer sig om styringsproblemer og samarbejdet mellem staten og kommunerne. Perspektivredøgørelsen behandler den offentlige udgiftspolitik i sammenhæng og under ét, omfattende både de statslige og de kommunale udgifter. Hvis der nogen sinde måtte have været tvivl om nødvendigheden af et samarbejde mellem staten og kommunerne om en samordnet styring af den samlede offentlige virksomhed, må perspektivredøgørelsen have fjernet denne tvivl. Dette problem er som bekendt i forvejen aktualiseret af kommunalreformen og af ændringerne i opgavefordelingen mellem stat og kommuner. Jo flere opgaver der overgår til kommunal, lokal forvaltning, des større ansvar får ifølge sagens natur kommunerne for omfanget og retningen af den offentlige aktivitet.

Jeg tror, det efterhånden er en almindelig opfattelse, at vi nu bør sikre et sådant samarbejde mellem staten og kommunerne, at udviklingen af de samlede offentlige udgifter og det samlede offentlige personaleforbrug kommer under kontrol. Disse samarbejdsproblemer vil i nær fremtid blive taget

op til forhandling med de kommunale organisationer på generelt og principielt grundlag. Jeg regner med om en måneds tid at kunne give tinget en redegørelse for de problemer, det her drejer sig om. Jeg tror nemlig, at en politisk debat vil kunne være gavnlig for det fortsatte arbejde med de administrative reformer, der har sammenhæng med opgavefordeling, kommunalreform og styring af den samlede offentlige udgiftspolitik.

Så vil jeg gerne til slut, også i tilknytning til det, fru Dagmar Andreasen var inde på, sige, at perspektivredøgørelsen drejer sig jo om den offentlige udgiftspolitik. Den har som baggrund visse udviklingstendenser inden for erhvervslivet, men den behandler ikke selve erhvervspolitikken. Og dog tror jeg, at de fleste, der går denne redegørelse nøje igennem, vil finde, at perspektivredøgørelsen er et af de mest erhvervsvenlige offentlige dokumenter, der i mange år er blevet publiceret. Det er vel sjældent med en sådan skarphed stillet op, at det offentliges og det private erhvervslivs ressourceforbrug må ses under en fælles synsvinkel. Ressourcerne kan anvendes inden for områder, der beforder den økonomiske vækst, og de kan anvendes inden for områder af mere forbrugsorienteret karakter. Netop i disse år stopper den hidtidige vækst i den samlede arbejdsindsats og afløses af stagnation eller måske endog nedgang. Under disse omstændigheder er det mere påkrævet end nogen sinde, at de samfundsområder, det være sig private eller offentlige, der bærer den økonomiske vækst, får de fornødne ressourcer stillet til rådighed, og det må nødvendigvis betyde, at andre områder i nogen grad må stagnere. Det er nu engang tingenes iboende logik.

Det spørgsmål trænger sig på, og fru Dagmar Andreasen var lidt inde på det, om de senere års bestræbelser for udvidet samarbejde mellem forskning og erhvervsliv yderligere bør forstærkes, om den målrettede forskningsindsats bør intensiveres. Spørgsmålet har i samme grad adresse til erhvervslivet og til det offentlige, idet netop et samarbejde mellem de offentlige og de private vækstbefordrende områder er en af de nærliggende konklusioner, der bør drages af perspektivredøgørelsens problemstillinger.

Det er fremhævet i redegørelsen, at er-

[Arbejdsministeren.]
 hvervslivets, måske særlig industriens, kapitalbehov ikke dækkes i tilstrækkelig grad. Det er et spørgsmål, som ikke udelukkende, sådan som man undertiden om end ikke i dag har set det stillet op, kan behandles som et kanaliseringsproblem, altså et spørgsmål om at påvirke fordelingen af kapitalerne mellem de forskellige erhverv og erhvervsvirksomheder. Det er ikke mindst selve kapitaldannelsen, der er for ringe; der er for lidt kapital at kanalisere. Der er nok behov for at komme ud af visse gængse former for vanetænkning, der til syvende og sidst bunder i jalousi mellem dem, der som virksomhedsledere og som løntagere samarbejder i produktionsvirksomhederne. Begge parter og hele samfundet vil komme til at betale for det i form af reduceret økonomisk vækst, hvis ikke vi formår at skabe grundlag for den kapitaldannelse, som erhvervslivets udbygning kræver. Det er et af de vigtigste perspektiver i perspektivredøgørelsen.

Ivar Nørgaard: Jeg er desværre bange for, at den konklusion, arbejdsministeren her sluttelig drog af perspektivplanen, vil medvirke til at gøre problematikken ret interesseles og måske medvirke til, at mange ligefrem vil afvise at tage hele dette arbejde særlig alvorligt. Hvis man virkelig vil forsvare dette dokumentets mangel på beskæftigelse med erhvervslivet med, at det nu er et særlig erhvervsvenligt dokument, idet det nemlig overhovedet ikke behandler erhvervslivets problemer på anden måde end ud fra den lidt selvpineriske indstilling, at det er dog frygteligt — ja, arbejdsministeren sagde oven i købet skræmmende — som det offentlige nu beslægtlægger ressourcer, og hvis man ensidigt anskuer landets økonomiske ressourceproblemer ud fra det synspunkt, så tror jeg ikke man kan påregne, at så forfærdelig mange ud over bestyrelsesmedlemmerne i de store private erhvervsforetagender vil tage det særlig alvorligt.

Det er nødvendigt, når man vil anskue ressourceforbruget, også at se på, hvordan ressourceforbruget er i den private sektor, ikke mindst i den såkaldte servicesektor, men i øvrigt da også i produktionssektoren. Det er jo ikke helt tilfældigt, at de store foretagender, der i dag har vældige problemer,

rask væk sælger den ene kæmpestore administrationsbygning efter den anden. Bare ud af klappen med det. Man sælger store etagebygninger, der har været administrationskontorer for disse foretagender, som rationaliseringseksperterne nu ser på. Det er altså ikke sådan, at vi bare skal kigge på, hvordan det er i kommunerne og i staten, og anlage os selv for ikke at have været rationelle nok. Vi er virkelig også nødt til at se på det spild af ressourcer, der finder sted i den private sektor. Hvis man overhovedet skal vente, at nogen vil tage dette her seriøst, er man nødt til også i det mindste at analysere den private sektors forbrug af ressourcer.

Jeg forstår derfor ikke, at arbejdsministeren overhovedet ikke med et ord har nævnt den side af sagen, men kun har nærmet sig dette problem ud fra et rent privatøkonomisk synspunkt, sådan som også fru Dagmar Andreasen gjorde det. Dermed frakender jeg ikke den kritik, der er kommet fra produktionslivet, nogen berettigelse, for det er da åbenbart, at det heller ikke kan nytte noget, at man beslægtlægger arbejdskraft og kapital til unyttig anvendelse. Men det er meget nødvendigt at gøre sig klart, at unyttig anvendelse også finder sted inden for den private sektor.

Det mener jeg har en vis forbindelse med det, arbejdsministeren var inde på i forbindelse med styringsproblemerne. Jeg tror, det kan være særdeles fornuftigt at se på, hvordan man kan samordne kommunernes og ikke mindst nu de nye amtskommuners ressourceforbrug med det, staten vil gennemføre. I den forbindelse kan man sige, at det er en lidt sen erkendelse af den nuværende regering, da den jo ved den opbygning, der nu er foretaget, bevidst har opbygget administrationer, som er udtryk for en meget væsentlig dobbeltforvaltning, uden at sikre sig, at dette ændres. Ved at lægge en række funktioner over på sekundærkommunerne, amtskommunerne, har man nu givet grønt lys for opbygningen af en meget stor og dyr administration uden at sikre sig, at de tilsvarende funktioner hos staten blev nedlagt. Der har tværtimod været tale om en stærkt fortsat opblussen i antallet af stillinger. Selv om man stadig taler om lofter, og jeg ved ikke hvad, er man overhovedet ikke gået i dybden med en analyse af, hvad

[Ivar Nørgaard.] Der er brug for af funktioner, og har taget konsekvensen af det.

Fremfor disse i almene vendinger holdte betragtninger om, at nu må man rigtignok passe på, og dette her er dog et skræmmende perspektiv, burde man gå ned på de konkrete områder og gennemføre den af mig flere gange omtalte funktionsanalyse. Kan man dog ikke snart komme i gang med at få analyseret de funktioner, der udøves af det offentlige? Jeg er enig med fru Dagmar Andreassen i, at denne perspektivplanlægning, sådan som dens skelet nu er opbygget, kan være et særdeles egnet udgangspunkt for at gå i dybden med det. Men det bliver et rent slag i luften, hvis man nøjes med at interessere sig for de generelle linjer, der er indeholdt i perspektivplanen. Man må gå ned i de konkrete områder, de konkrete departementer, styrelser, kontorer, hospitaler, skoler m.v., men også i sparekassers, bankers og forsikringssekskabers forbrug af arbejdskraft.

Jeg tror altså ikke, det vil lykkes den nuværende regering at overbevise ret mange mennesker om, at dette her skal tages seriøst, medmindre man også vil interessere sig for ressourceforbruget i den private sektor, og jeg vil spørge ministeren, om han ikke vil kommentere dette spørgsmål, for hvis den nuværende regering ikke har nogen vilje til at tage fat på dette problem, tror jeg som sagt ikke det lykkes.

Jeg vil derfor slutte med at spørge ministeren: agter man ikke at følge denne plan op med en analyse af den private sektor? Agter man ikke at indgå i et samarbejde med det private erhvervsliv om at få kendsgerninger på bordet, så man både kan få konstateret, hvordan den øjeblikkelige situation er, og hvordan den forventede udvikling bliver? Den horisont, vi skal marchere hen imod, må jo bestå af andet end offentlig sektor. Da det var så skræmmende for arbejdsministeren, hvis denne del voksede, var det måske også fornuftigt at få analyseret den anden del, som arbejdsministeren gerne ser

bliver ved med at have samme størrelse eller måske oven i købet bliver forøget. Vil regeringen ikke tage anledning til at opstille en analyse af, hvordan de private sektorer i fremtiden tænkes at beslaglægge kapital og arbejdskraft, og en vis vurdering af, hvilke af disse formentlige udviklingstendenser der også ud fra et samfundsmæssigt syn er ønskelige og forenelige med den samfundsmæssige perspektivplanlægning?

Dagmar Andreassen: Det var jo interessant at høre, at hr. Ivar Nørgaard ligesom mente, at vi herinde bedre kunne kontrollere, om investeringer i erhvervsvirksomheder er hensigtsmæssige, end man kan gøre det ud fra det resultat, virksomhederne afkaster. Der var en ting, hr. Ivar Nørgaard fuldstændig glemte i sin tale: i det private erhvervsliv har man jo en målestok for, om en investering er rigtig, og viser det sig, at den ikke er det, prøver man på at lave det om, bl. a. ved at sælge nogle bygninger, som er for store eller uhensigtsmæssige. Hvornår har man dog set noget lignende ske inden for den offentlige sektor? Jeg er helt sikker på, at vi her aldrig får nogen bedre målestok for, hvornår en investering er rigtig, end man har dér, hvor der eksisterer konkurrence. At der så er nogle marginalområder, hvor det kan knibe, bl. a. inden for bankvæsenet, skal jeg gerne medgive hr. Ivar Nørgaard. Men med hensyn til helt store erhvervsinvesteringer er der ingen problemer, for det skal nok vise sig på resultatet ved årets slutning, om det var en god investering eller ej.

(Kort bemærkning).

Ivar Nørgaard: Jeg synes nok, det er lidt vel flot at karakterisere bankvæsenet som en marginalstørrelse, for netop bankvæsenet, forsikringsvæsenet og sparekassevæsenet, som jeg var inde på før, er jo områder, der beslaglægger en stigende del af arbejdskraftressourcerne, og dér har vi ikke den mulighed, fru Dagmar Andreassen omtalte, at vurdere det ud fra det gammelliberale synspunkt, om det giver et fint afkast, og om

[Ivar Nørgaard.]

det fine afkast også er identisk med det samfundsøkonomisk fordelagtige. Vi har netop set i de seneste år, at der ikke er noget, der har givet bedre afkast end bankvæsen og forsikringsvæsen og sparekassevæsen, og det er dog ikke enbetydende med, at det er fornuftigt, at disse banker efterhånden overtager alle gadehjørner og beslaglægger en meget stor arbejdskraft. Det kan jeg ikke tro fru Dagmar Andreasen kan mene.

Arbejdsministeren (Lauge Dahlgaard): Det kan synes ejendommeligt ved afslutningen af denne debat at drøfte private sparekasser, private banker og privat erhvervsliv, og jeg skal ikke nægte, at jeg er tilbøjelig til at betragte det som resultatet af ulyst til at beskæftige sig med perspektivredøgørelsens problemer vedrørende den offentlige udgiftspolitik.

Jeg skal alligevel lige besvare det par spørgsmål, der er stillet mig.

Det første var, om man dog ikke snart går i gang med stillingsbeskrivelse, stillingsvurdering og personalebedømmelse. Det er man gået i gang med. Der er nedsat et udvalg, der skal tage sig af disse ting. Der er etableret et sekretariat, som skal dække det ind. Et antal medarbejdere i dette sekretariat har været på kursus i England og lært om det praktiske arbejde i forbindelse med stillingsvurderinger og stillingsbeskrivelser, som man er længere fremme med i England end her. Der er udarbejdet en hel del informationsmateriale om tingene, og der er forsøg i gang på forskellige institutioner, statsprøveanstalten og matrikeldirektoratet, til afprøvning af disse ting med henblik på at komme hurtigt i gang på en bredere front.

Det andet var spørgsmålet, om vi kunne tænke os at lave en perspektivredøgørelse for det private erhvervsliv. Det interesse-rede mig naturligvis, at de eksempler, som hr. Ivar Nørgaard fremdrog på kraftige personalestigninger inden for det private erhvervsliv, var taget fra sådanne dele af det private erhvervsliv, der ligner offentlig administration mest. Det er ikke bedre af den grund, men det er måske udtryk for, at den offentlige forvaltning i hvert fald ikke er helt umenneskeligt anderledes end privat administration.

Men hvad angår spørgsmålet om en

egentlig perspektivredøgørelse for det private erhvervsliv, vil jeg gerne sige, at jeg utvivlsomt ikke vil være rede til at gå nær så langt i den henseende, som hr. Ivar Nørgaard kunne tænke sig. Jeg tvivler på, om man på felter, hvor man ikke på tilsvarende måde skal følge tingene op med et ansvar — og det skal man i hvert fald ikke i enkeltheder, når det drejer sig om det private erhvervsliv — vil kunne etablere en sådan perspektivredøgørelse og få den fornødne fornøjelse af den. Men det betyder ikke, at der ikke sker udredningsarbejde af den art, hr. Ivar Nørgaard har efterlyst. Det sker bare ikke i form af en sammenhængende perspektivredøgørelse, det sker på de enkelte områder. Jeg har her i dag nævnt, at vi må komme i gang med at se, hvordan udviklingstendenserne er inden for bygge- og boligområdet med henblik på at finde ud af, hvilke omstillingsproblemer bl. a. arbejdskraften, der er beskæftiget dér, kommer ud for. Det er ét eksempel. Et andet eksempel kan hr. Ivar Nørgaard hente ved at se på den jordlovgivning, der i øjeblikket er til behandling her i folketinget. Det er også spørgsmål, der har at gøre med, hvor mange ressourcer der er, og hvordan de bør organiseres inden for et stort erhverv.

Hermed sluttede forhandlingen.

Tredje næstformand (From): Der er ikke mere på dagsordenen.

Udvalget for undervisning og uddannelse har afgivet betænkning over forslag til lov om ændring af lov om fritidsundervisning m. v. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om priser og avancer har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Det er meddelt mig, at *Haustrup Clemmensen* ønsker at udtræde af udvalget vedrørende de offentlige investeringer. Til at indtræde i det nævnte udvalg i stedet for *Haustrup Clemmensen* har vedkommende gruppe udpeget *Langkilde*, som herefter er valgt.

Medlem af folketinget *Kai Moltke* har meddelt mig, at han ønsker til undervisningsministeren at stille følgende spørgsmål:

[Tredje næstformand.]

„Er ministeren indforstået med den form for usaglig agitation, som drives af ministeriets konsulent i narkotikaspørgsmål, hr. Peter Schiøler, og hvori der protesteres mod dansk retspraksis over for vitterlig professionelle internationale narkotikaforhandlere som den i Århus dømte tyske statsborger, Erich Voss?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsorden for tingets førstkommande spørgetid.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 2. april, kl. 11 med følgende dagsorden:

1) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje. (Forhøjelse af ydelser til lægdommere og vidner m. v.).

2) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om oprettelse af et forsøgs-gymnasium i Herlev.

3) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om brandsikring af bygningkonstruktioner.

4) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om statstilskud til kunstmuseer.

5) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om kulturhistoriske lokalmuseer.

6) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om nordisk samarbejde.

7) *Eventuelt: tredje behandling af:*

Forslag til lov om priser og avancer.

8) *Valg af folketingets ombudsmand.*

9) *Første behandling af:*

Forslag til lov om statens tjenestemænd i Grønland.

10) *Første behandling af:*

Forslag til lov om pension til statens tjenestemænd m. v. i Grønland.

11) *Første behandling af:*

Forslag til lov om tjenestemandslønninger m. m. og klassificering af statens tjenestemandstillinger i Grønland.

Mødet hævet kl. 16.24.

84. møde.

Fredag den 2. april kl. 11.

Formanden: Medlem af folketinget Holst har meddelt mig, at han ønsker til indenrigsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren foranledige, at udgifter til transport af døde donorer mellem transplantationscentret og hjemstavnskommunen betales af det offentlige og ikke af de efterladte?“

Medlem af folketinget Valbak har meddelt mig, at han ønsker til undervisningsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren oplyse, hvorvidt de muligheder, som ligger i de moderne kommunikationsmidler, især i radio- og tv-spredningen, kan indgå i fuldt omfang i planerne for udbygningen af de højere uddannelser, også efteruddannelser og omskoling?“

Spørgsmålene vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

Den første sag på dagsordenen var:

Tredje behandling af forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje. (Forhøjelse af ydelser til lægdommere og vidner m. v.).

(Anden behandling af lovforslaget (nr. 96) findes i tidenden sp. 5351).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.